

Hanze Hogeschool Groningen

Vastgoed en Makelaardij
Bijzonder kenmerk: duurzaamheid

Beperkte opleidingsbeoordeling

Inleiding

Dit visitatierapport bevat de beoordeling van de bestaande hbo-bacheloropleiding Vastgoed en Makelaardij van Hanzehogeschool Groningen, inclusief het bijzonder kenmerk Duurzaamheid. De beoordeling is uitgevoerd door een visitatiepanel dat door NQA in opdracht van Hanzehogeschool Groningen is samengesteld. Het panel is in overleg met de opleiding samengesteld en is voorafgaand aan de visitatie goedgekeurd door de NVAO. Het rapport beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel. Het is opgesteld conform het *Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling* van de NVAO (22 november 2011) en het *NQA Protocol 2013 voor de beperkte opleidingsbeoordeling*.

De visitatie heeft plaatsgevonden op 8 en 9 juli 2013.

Het visitatiepanel bestond uit:

De heer prof.dr. P. van Gool FRICS (voorzitter, domeindeskundige)

Mevrouw drs. M. van Est (domeindeskundige)

De heer drs. A.H. Grashof (domeindeskundige)

De heer B. Ederveen (studentlid)

De heer drs. J.G. Betkó, auditor van NQA, trad op als secretaris van het panel.

Bij de aanvraag werd door de instelling een kritische reflectie aangeboden die naar vorm en inhoud voldeed aan de eisen van het desbetreffende beoordelingskader van de NVAO en aan de eisen van het *NQA Protocol 2013*.

Het panel heeft de kritische reflectie bestudeerd en een bezoek aan de opleiding gebracht. De kritische reflectie en alle overige (mondeling en schriftelijk) verstrekte informatie hebben het visitatiepanel in staat gesteld om tot een weloverwogen oordeel te komen.

Ten tijde van de visitatie heeft de opleiding naast de voltijdvariant ook een deeltijdvariant, die in afbouw is. Omdat de laatste studenten in deze variant zijn afgestudeerd voor het verlopen van de huidige accreditatietermijn, is deze variant niet meegenomen in de beoordeling.

Het visitatiepanel verklaart dat de beoordeling van de opleiding in onafhankelijkheid heeft plaatsgevonden.

Utrecht, 21 oktober 2013

Panelvoorzitter

De heer prof.dr. P. van Gool FRICS

Panelsecretaris

De heer drs. J.G. Betkó

Samenvatting

Het oordeel over de bachelor Vastgoed en Makelaardij is **voldoende**. Een onderbouwing van dit oordeel is opgenomen in deze samenvatting en in het beoordelingsrapport.

Wat beoogt de opleiding? (standaard 1, eindkwalificaties)

De missie van de opleiding is het opleiden van studenten om regionale, nationale en internationale functies te vervullen in het vastgoed. Hierbij kan gedacht worden aan beleids-, staf-, acquisitie-, makelaars- en managementfuncties. Het is een bedrijfskundige en multidisciplinaire opleiding. Doel is het aan studenten bijbrengen van kennis op het gebied van recht, financiën, werking van vastgoedmarkten, vastgoedwaarderingen, techniek en management, gekoppeld aan beroepsvaardigheden. Er is ruime aandacht voor professionele omgang met duurzaamheid, maatschappelijke vraagstukken en ethiek. De opleiding is verbonden aan het Kenniscentrum NoorderRuimte, dat multidisciplinair onderzoek doet dat gerelateerd is aan de regio, vooral gerelateerd aan gebiedsontwikkelingsvraagstukken in Noord-Nederland (zoals: veranderende bevolkingssamenstelling, economische ontwikkelingen, klimaat-adaptatie en de verduurzaming van de gebouwde omgeving). De opleiding hanteert momenteel een set van tien competenties als eindkwalificaties. Deze zijn beroepsgericht en inhoudelijk van voldoende niveau. De opleiding profileert zich op het gebied van duurzaamheid, maar de algemene profilering kan scherper worden neergezet. *Het panel beoordeelt standaard 1 als voldoende.*

Hoe realiseert de opleiding dit? (standaard 2, onderwijsleeromgeving)

De opleiding beschikt over een samenhangende leeromgeving, waarbij de inhoud van het curriculum, het didactisch concept, de docenten en de faciliteiten, studenten in staat stellen om de eindkwalificaties te realiseren. De opleiding heeft een goede verbinding met het kenniscentrum, Noorderruimte. Docenten doen er onderzoek en de meeste studenten komen er tijdens hun studie mee in aanraking. Dit draagt bij aan de mate waarin de opleiding in aanraking komt met actuele ontwikkelingen in het vak, de regio en de beroepspraktijk. De opleiding profileert zich op het gebied van duurzaamheid, dat komt goed terug in het curriculum, onder andere in de ruime aandacht voor ethische vraagstukken. De docenten ervaren werkdruk, maar zijn betrokken bij de studenten en laagdrempelig te bereiken. De opleidingsspecifieke voorzieningen waar de opleiding over beschikt zijn goed, en ook in de eigen faciliteiten is er aandacht voor het duurzaamheidsaspect. Aandachtspunten die de opleiding heeft zijn onder andere de lage rendementen, het inzetten van meer activerende werkvormen en het Engelse taalniveau van docenten. De opleiding beschikt over een Engelstalige minor, waar ook buitenlandse studenten aan deelnemen, en over een excellentietraject voor studenten die wat extra's willen en kunnen. De opleiding is sterk in het in de gaten houden van de kwaliteit van de opleiding, onder andere door de inzet van een werkveldadviescommissie, een leerplancommissie en een opleidingscommissie. In een nieuw curriculum waaraan wordt gewerkt en dat in collegejaar 2013/2014 ingaat voor nieuwe eerstejaars, is duidelijk te zien dat de opleiding over het vermogen beschikt de eigen kwaliteit te verhogen.

Het panel beoordeelt standaard 2 als goed.

Worden de doelstellingen behaald? (standaard 3, toetsing en gerealiseerd niveau)

De opleiding heeft alle eindkwalificaties uitgewerkt in leeruitkomsten. De toetsingscriteria zijn hierop gebaseerd, waardoor de toetsing goed aansluit op de competenties die studenten dienen te ontwikkelen. De toetsen passen bij het gegeven onderwijs en zijn van voldoende kwaliteit. Voor studenten is het transparant hoe ze getoetst worden. De toetscommissie en de examencommissie bewaken en verbeteren de kwaliteit van de toetsing. Om de kwaliteit van de scriptiebeoordelingen te waarborgen, worden ze beoordeeld door twee docenten en is er overleg tussen docenten over scriptiebeoordelingen. Op dit punt heeft de opleiding de afgelopen jaren veel verbeteringen doorgevoerd. De kwaliteit van het gerealiseerde eindniveau dat studenten laten zien is wat verwacht mag worden van een hbo-bacheloropleiding. Scripties leiden soms tot direct toepasbare oplossingen voor het afstudeerbedrijf. Aandachtspunten bij de afstudeeronderzoeken zijn de afbakening van de onderzoeksvraag, de keuze en verantwoording van de onderzoeksmethode, het literatuurgebruik en de taalvaardigheid van sommige studenten. Dit zijn zaken waar de opleiding reeds aan werkt, onder andere door in het nieuwe curriculum hier meer aandacht aan te besteden. Veel scripties hebben een onderwerp dat aansluit bij de profilering op duurzaamheid. Werkveld en alumni zijn tevreden over het eindniveau van de opleiding. *Het panel beoordeelt standaard 3 als voldoende.*

Inhoudsopgave

1	Basisgegevens van de opleiding	9
2	Beoordeling	11
	Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties	11
	Standaard 2 Onderwijsleeromgeving	13
	Standaard 3 Toetsing en gerealiseerde resultaten	22
3	Eindoordeel over de opleiding	27
4	Aanbevelingen	29
5	Bijzonder Kenmerk: duurzaamheid	31
6	Bijlagen	33
	Bijlage 1: Eindkwalificaties van de opleiding	35
	Bijlage 2: Overzicht opleidingsprogramma	37
	Bijlage 3: Deskundigheden leden visitatiepanel en secretaris	49
	Bijlage 4: Bezoekprogramma	55
	Bijlage 5: Bestudeerde documenten	57
	Bijlage 6: Overzicht bestudeerde afstudeerwerken	61
	Bijlage 7: Verklaring van volledigheid en correctheid	63

1 Basisgegevens van de opleiding

Administratieve gegevens van de opleiding

1. Naam opleiding in CROHO	Vastgoed en Makelaardij
2. Registratienummer opleiding in CROHO	39203
3. Oriëntatie en niveau	Hbo-bachelor
4. Aantal studiepunten	240
5. Afstudeerrichting(en)	- Gebiedsontwikkeling - Corporate Real Estate Management - Financiering/beleggen - Taxeren/makelen
6. Variant(en)	Voltijd
7. Locatie(s)	Groningen
8. Jaar vorige visitatie en datum besluit NVAO	Vorige visitatie: 18 april 2007 Besluit NVAO: 17 november 2008
9. Code of conduct	Ja

Administratieve gegevens van de instelling

10. Naam instelling	Hanzehogeschool Groningen
11. Status instelling	Bekostigd
12. Resultaat instellingstoets kwaliteitszorg	Positief

Kwantitatieve gegevens over de opleiding

Rendementsgegevens opleiding Vastgoed & Makelaardij

2 november 2012, bron: HG-kengetallensite

Tabel 1 Opleiding V&M voltijd - Totaaloverzicht

Opleidingsgegevens (jaar)	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13
Totaal aantal ingeschrevenen	618	734	814	810	717	664	604	497
Aantal instroom propedeuse	236	272	256	212	134	173	165	89
Totaal aantal gediplomeerden	66	88	78	108	144	122	108	3
Gem. studieduur gediplom. (mnd)	45,9	47,0	51,5	53,7	53,0	54,2	59,3	64,3
Aantal studiestakers	128	128	183	148	106	120	102	
Gem. st. duur studiestakers (mnd)	11,8	11,7	12,7	13,1	16,1	15,8	19,6	

Tabel 2 Opleiding V&M voltijd – Diplomarendement (na aftrek van uitval na 1 jaar)

Rendement (cohort)	2005/06		2006/07		2007/08		2008/09		2009/10		2010/11		2011/12	
Aantal studenten na uitval 1 ^e jaar	154		179		134		118		77		87		97	
% gediplomeerd na 4 jaar	47	31 %	61	34 %	50	37 %	40	34 %						
% gediplomeerd na 5 jaar	87	56 %	90	50 %	79	59 %	41	35 %						
% gediplomeerd na 6 jaar	10	69 %	11	62 %										
	7		1											

Tabel 3 Opleiding V&M voltijd - Studiestakersrendement

Studiestakersrend. (cohort)	2005/06		2006/07		2007/08		2008/09		2009/10		2010/11		2011/12		2012/13	
% studiestakers na 1 jaar	82	35 %	93	34 %	12	48 %	94	44 %	57	43 %	86	50 %	68	41 %		
% studiestakers na 2 jaar	10	42 %	12	44 %	13	54 %	11	54 %	70	52 %	99	57 %				
	0		1		9		4									
% studiestakers na 3 jaar	10	43 %	12	47 %	13	54 %	11	54 %	73	54 %						
	1		7		9		4									
% studiestakers na 4 jaar	10	44 %	12	47 %	14	56 %	11	54 %								
	3		8		3		5									
% studiestakers na 5 jaar	10	44 %	12	47 %	14	56 %										
	5		9		4											
% studiestakers na 6 jaar	10	45 %	13	49 %												
	7		2													

Tabel 4 Opleiding V&M voltijd - Propedeuserendement

Propedeuserendement (cohort)	2005/06		2006/07		2007/08		2008/09		2009/10		2010/11		2011/12	
% geslaagden propedeuse na 1 jaar	39	17 %	59	22 %	34	13 %	45	21 %	8	6%	3	2%	19	12%
% geslaagden propedeuse na 2 jaar	13	58 %	15	57 %	12	47 %	10	49 %	60	45 %	57	33 %		
	7		8		1		3							
% geslaagden propedeuse na 3 jaar	14	60 %	15	58 %	12	47 %	10	49 %	64	48 %	57	33 %		
	2		9		1		3							

Docent-student ratio¹

Jaar	Aantal ingeschreven studenten	Aantal fte	Ratio
2009-2010	717	19,2	37,34
2010-2011	664	17,1	38,83
2011-2012	604	20,7	29,18
2012-2013	497	18,1	27,31

Contacturen²

Jaar	1 ^e jaar	2 ^e jaar	3 ^e jaar	4 ^e jaar
2009-2010	15	13,1	15,2	11,2
2010-2011	14,9	14,2	15	12
2011-2012	16,4	14,3	16,4	11,1

¹ De verhouding tussen het totaal aantal ingeschreven studenten en het totaal aantal fte aan onderwijzend personeel van de opleiding.

² Het gemiddeld aantal klokuren per week aan geprogrammeerde contacttijd, voor ieder jaar van de opleiding.

2 Beoordeling

Het visitatiepanel beschrijft hieronder per standaard van het NVAO beoordelingskader de bevindingen, overwegingen en conclusies. Het eindoordeel over de opleiding volgt in hoofdstuk 3.

Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties

De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat betreft inhoud, niveau en oriëntatie geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

Bevindingen

De opleiding

De opleiding Vastgoed en Makelaardij (hierna: de opleiding) is onderdeel van het Instituut voor Bouwkunde (IBK) van de Hanzehogeschool Groningen. Er studeren zo'n 500 studenten. De opleiding leidt op tot de bachelorgraad Bachelor of Business Administration (BBA). De missie van de opleiding is het opleiden van studenten om regionale, nationale en internationale functies te vervullen in het vastgoed. Hierbij kan gedacht worden aan beleids-, staf-, acquisitie-, makelaars- en managementfuncties. Het is een bedrijfskundige en multidisciplinaire opleiding. Doel is het aan studenten bijbrengen van kennis op het gebied van recht, financiën, werking van vastgoedmarkten, vastgoedwaarderingen, techniek en management, gekoppeld aan beroepsvaardigheden. Er is ruime aandacht voor professionele omgang met duurzaamheid, maatschappelijke vraagstukken en ethiek.

De opleiding is verbonden aan het Kenniscentrum NoorderRuimte, dat multidisciplinair onderzoek doet dat gerelateerd is aan de regio, vooral gerelateerd aan gebiedsontwikkelingsvraagstukken in Noord-Nederland (zoals: veranderende bevolkingssamenstelling, economische ontwikkelingen, klimaat-adaptatie en de verduurzaming van de gebouwde omgeving). De 'People – Planet – Profit'-gedachte is een belangrijke invalshoek voor het onderzoek. Dit sluit goed aan bij de profilering van de opleiding op het gebied van duurzaamheid (zie hieronder bij 'profilering').

Eindkwalificaties

De opleiding hanteert momenteel een set van tien competenties als eindkwalificaties (zie bijlage 1 voor een overzicht). Ze zijn beschreven in het competentieprofiel van de opleiding (2006). De competenties bestaan uit acht vakinhoudelijke competenties en twee persoonlijke competenties. De vakinhoudelijke competenties zijn grotendeels gerelateerd aan de vastgoedcyclus: onderzoek en conceptontwikkeling, planning en ontwikkeling, realisatie en bouw, beheer en exploitatie, bemiddeling en diensten, renovatie en herontwikkeling, financiering en waardebeoordeling. De competenties zijn afgeleid van het gezamenlijke beroeps- en opleidingsprofiel (2003) van het Landelijk Opleidingsoverleg (LOO) van de Vastgoed- en Makelaardijopleidingen.

In het landelijk overleg wordt jaarlijks vergaderd met een werkveldvertegenwoordiging van brancheorganisaties, om te borgen dat de competenties actueel blijven. De opleiding beschikt daarnaast over een eigen Werkveldadviescommissie (WAC). Deze is actief en geeft ook input op het beroeps- en opleidingsprofiel, zoals blijkt uit hun notulen. Het niveau van de competenties is gekoppeld aan de Dublin descriptoren, waaruit het bachelorniveau blijkt. De opleiding heeft zelf een niveau-indeling gemaakt in drie niveaus. Aan het einde van jaar één hebben studenten het inleidend niveau bereikt, aan het einde van jaar drie het verdiepend niveau, en aan het einde van jaar vier het gevorderde niveau (bachelorniveau). Studenten halen minimaal acht van de tien competenties op het bachelorniveau, afhankelijk van welke specialisatie ze kiezen (zie standaard 2).

In 2012 is een nieuw opleidingsprofiel opgesteld door het LOO, dat is goedgekeurd door HBO-raad (tegenwoordig: Vereniging Hogescholen). In het nieuwe opleidingsprofiel worden de huidige tien competenties losgelaten, deze maken plaats voor drie algemene competenties en elf kernvakgebieden. Dit competentieprofiel sluit aan op de BBA-standaard. Daarnaast zijn actuele ontwikkelingen uit de beroepspraktijk meegenomen, zoals de economische crisis, een sterkere nadruk op ethisch handelen en de veranderende rol van de makelaar. Op basis van dit profiel heeft de opleiding een nieuw curriculum ontworpen, dat per september 2013 start voor eerstejaarsstudenten. De WAC is uitgebreid betrokken bij het ontwikkelen van dit nieuwe curriculum.

Profilering

De opleiding profileert zich als een brede vastgoedopleiding, waarbij praktijkgerichtheid, onderzoek en duurzaamheid centraal staan. De profilering op duurzaamheid is duidelijk aantoonbaar door het feit dat de opleiding al sinds 2006 in het bezit is van het bijzonder kenmerk Duurzaamheid (voor meer daarover zie hoofdstuk 5 – Bijzonder kenmerk). Daarnaast profileert de opleiding zich door relatief veel aandacht te schenken aan de menselijke dimensie van het vakgebied, ten opzichte van 'stenen en geld'. Dit uit zich bijvoorbeeld door aandacht voor sociale voorzieningen die onder druk staan als gevolg van krimp en bezuinigingen. De opleiding leert studenten aan om niet alleen naar de financiële waarde van objecten te kijken, maar ook naar de waardering die de gebruiker heeft.

Overwegingen en conclusie

Het panel heeft zich hoofdzakelijk gericht op de oude set eindkwalificaties, omdat al het onderwijs zoals dat gegeven werd ten tijde van de visitatie daar op gebaseerd was. Deze tien competenties zijn beroepsgericht, inhoudelijk van voldoende niveau en conform de Dublin descriptoren. Het werkveld is betrokken bij de totstandkoming van de competenties, zowel op landelijk als op opleidingsniveau. Het is positief dat de opleiding vooruit kijkt en, op basis van het nieuwe beroeps- en opleidingsprofiel, is begonnen te werken aan een nieuw curriculum waarin actuele ontwikkelingen zijn meegenomen. De toekomstige competentieset sluit aan op de BBA, wat ook positief is. Qua profilering lijkt de opleiding nog enigszins zoekende te zijn. De profilering op duurzaamheid is evident, maar verder kan één en ander scherper neergezet worden, bijvoorbeeld hoe invulling gegeven gaat worden aan de mensgerichtheid.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

Standaard 2 Onderwijsleeromgeving

Het programma, het personeel en de opleidingsspecifieke voorzieningen maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Bevindingen

Relatie tussen de beoogde eindkwalificaties en de inhoud van het programma

De opleiding bestaat uit 240 EC, die zijn verdeeld over vier jaren. Elk studiejaar bestaat uit vier blokken van elk 15 EC, verdeeld over twee semesters. Een blok bestaat uit maximaal zeven studieonderdelen, waaronder een praktijkgericht project of integrale opdracht, en een aantal ondersteunende onderdelen zoals vakinhoudelijke onderdelen en practica. De opleiding heeft vier inhoudelijke leerlijnen opgesteld: Taxeren/makelen, Projectontwikkeling, Financieringen/beleggen en Vastgoedmanagement. Deze leerlijnen komen overeen met de vier specialisaties die de opleiding kent. In de eerste twee studie jaren wordt in elk blok één van de vier leerlijnen behandeld. In jaar drie krijgen studenten een blok onderzoek, lopen ze een oriënterende stage en is een half jaar beschikbaar voor een minor. In jaar vier worden de eerste twee blokken bepaald door de keuze van de specialisatie en de laatste twee blokken door de 'P-stage', een stage van een half jaar waarin de student meewerkt in een bedrijf en een afstudeeronderzoek doet. Zie ook hieronder bij 'Verschillende leerroutes'.

De opleiding heeft de inhoudelijke leerlijnen gekoppeld aan de vastgoedcompetenties: hiermee borgt de opleiding dat de competenties in voldoende mate aan de orde komen gedurende de opleiding. Daarnaast heeft de opleiding de competenties onderverdeeld in leeruitkomsten, die gebruikt worden bij de toetsing van de onderwijsonderdelen (zie standaard 3). Ook hiermee borgt de opleiding de relatie tussen de eindkwalificaties en de inhoud van het programma.

Een schematisch overzicht van het programma, dat inzicht geeft in de leerlijnen, blokken en onderwijseenheden, is opgenomen als bijlage 2 bij dit rapport.

In september 2013 gaat voor het eerste jaar een nieuw curriculum van start, op basis van het nieuwe opleidings- en competentieprofiel (zie standaard 1). Doel is onder andere om studenten meer op te leiden tot 'T-shaped professional', met aandacht voor brede, algemene competenties en specifieke vakkennis op een bepaald gebied. Een onderzoekslijn krijgt hier een belangrijke plaats in, vanaf het eerste jaar. Daarnaast is er blijvende aandacht voor ethiek, duurzaamheid en actuele ontwikkelingen in de vastgoedwereld. Waar mogelijk zullen opdrachten nog meer worden uitgevoerd in het werkveld. Daarnaast wordt de propedeuse selectiever, komen er minder en grotere onderwijseenheden en ligt een grotere nadruk op innovatie.

Literatuur en kennisontwikkeling

Kennisvakken worden aangeboden ter ondersteuning van de projecten en integrale opdrachten. Het panel heeft de literatuurlijst en de literatuur die de opleiding gebruikt bestudeerd en stelt vast dat deze van voldoende niveau is en alle relevante deelonderwerpen voor een opleiding Vastgoed en Makelaardij bestrijkt.

Er wordt gebruik gemaakt van een aantal Engelstalige werken. Ook is er in de literatuur aandacht voor ethiek als onderdeel van duurzaamheid.

Onderzoeksvaardigheden

In het huidige curriculum is het onderzoek geconcentreerd in de laatste twee jaar van de opleiding. Het eerste blok van jaar drie is een blok 'onderzoek' waarin studenten methoden en technieken krijgen aangeleerd. In het tweede semester van het vierde jaar wordt, tijdens de praktijkstage (P-stage), een onderzoek uitgevoerd (zie standaard 3). Het kenniscentrum Noordruimte (zie ook standaard 1) heeft meegeholpen aan de invulling van het blok onderzoek. Binnen Noordruimte zijn een aantal lectoraten waar de opleiding mee te maken heeft, waaronder Vastgoed, Facility Management, Krimp en Maatschappelijk vastgoed. Die laatste twee zijn in 2012 opgericht en dragen bij aan het hogeschoolbrede speerpunt Healthy Ageing. Docenten met wie het panel heeft gesproken geven aan dat het kenniscentrum de laatste jaren flink is uitgebreid en docenten hier steeds vaker worden ingezet (zie ook hieronder bij 'kwaliteit docenten'). Het merendeel van de studenten komt tijdens de studie in aanraking met het kenniscentrum, hetzij omdat ze onderzoek bij hen doen in het derde jaar in het blok onderzoek, hetzij omdat ze een stage doen bij Noordruimte. In het nieuwe curriculum, dat – zoals gezegd – in september 2013 van start is gegaan, is er een onderzoekslijn die door alle vier de jaren van de opleiding loopt. De opleiding scoort voldoende in de HBO-Monitor 2011 op het onderdeel 'inbedding onderzoek in onderwijs', ook uit de NSE 2011 blijkt tevredenheid op het punt 'Vaardigheden in het doen van praktijkgericht onderzoek'.

Ontwikkeling beroepsvaardigheden & contact met de beroepspraktijk

Per blok werken studenten in een project of integrale opdracht aan één of meer realistische beroepsproducten. Docenten met wie het panel heeft gesproken geven aan dat ze gebruik maken van recente krantenartikelen uit bijvoorbeeld het Financieel Dagblad, om zo actuele ontwikkelingen in de beroepspraktijk in te brengen in de lessen. Via Noordruimte komen ze ook in aanraking met actuele ontwikkelingen in de beroepspraktijk en het vakgebied, die ze kunnen gebruiken in het onderwijs. Studenten met wie het panel heeft gesproken zijn grotendeels tevreden over de mate waarin de opleiding aansluit bij actuele vraagstukken uit de beroepspraktijk en de mate waarin ze de gelegenheid krijgen beroepsvaardigheden te ontwikkelen. Wel zijn er studenten die aangeven dat ze het zouden waarderen als er meer echte opdrachten gebruikt worden in plaats van simulaties. Het panel heeft hierover gesproken met de docenten, en zij geven aan dat dit niet altijd mogelijk is. Een voorbeeld hiervan is het onderdeel projectontwikkeling. In de praktijk is dit een traject van enkele jaren. Om toch de praktijk zo realistisch mogelijk te benaderen, is in samenwerking met het werkveld een project ontwikkeld dat tijdens de duur van het onderwijsonderdeel - zeven weken - af te ronden is. Via activiteiten die georganiseerd worden door de studievereniging Villa-'96 komen studenten eveneens in aanraking met de beroepspraktijk. De WAC levert input op het curriculum om het up to date te houden met wensen uit de praktijk. Een voorbeeld hiervan is dat op voorspraak van de WAC er in de specialisatie Taxeren/Makelen meer aandacht is gekomen voor de klant/gebruiker. Uit stage-evaluaties die de afgelopen jaren zijn gehouden onder werkveld en studenten blijkt dat de bedrijven soms prijs zouden stellen op meer contact met de opleiding, onder andere door meer stagebezoeken.

Uit de HBO-Monitor 2011 blijkt dat de opleiding voldoende scoort op de onderdelen 'inbedding in de beroepspraktijk' en 'Aansluiting op actuele ontwikkelingen in het vakgebied', uit de NSE 2011 blijkt dat studenten tevreden zijn over de mate waarin de opleiding een voorbereiding is op de beroepsloopbaan.

Duurzaamheid

Duurzaamheid is één van de onderdelen waar de opleiding zich op profileert. Dat uit zich gedurende het hele curriculum, waar aandacht is voor ethisch en duurzaam handelen. In de bouwkundelessen is aandacht voor een overheidsmaatregel als het Nationaal pakket Duurzaam bouwen en voor duurzame bouwmethodieken als IDF (industriële, flexibel en demontabel). In het vierde blok van het tweede jaar is bijvoorbeeld een managementgame opgenomen waarin een winkelcentrum gerenoveerd moet worden, waarbij de duurzaamheid moet worden verhoogd en de energiekosten moeten worden verlaagd. Duurzaamheid komt terug op eindniveau in alle specialisaties. In bijvoorbeeld de specialisatie Financiering/Beleggen moeten studenten door een analyse van de jaarverslagen van bedrijven kunnen laten zien in welke mate de activiteiten van beleggers bijdragen aan duurzaamheid. Daarnaast moeten ze laten zien in welke mate beleggingen in duurzaam vastgoed bij kunnen dragen aan rendementen. Het panel heeft uitgebreid gesproken met docenten over de manier waarop duurzaamheid in het programma is opgenomen en waaruit blijkt dat de opleiding op dit punt onderscheidend bezig is. Docenten gaven aan dat zowel de ethische als de technische kant doorlopend aandacht heeft. Ethiek bijvoorbeeld op het gebied van 'met wie doe je zaken en met wie niet'. Technisch bijvoorbeeld door aandacht voor materiaalgebruik en energiebesparing, maar ook door de dilemma's te schetsen. Bijvoorbeeld bij een materiaal als glaswol, dat goed isoleert maar niet zo gezond is, of bij een onderwerp als stadstuinieren over hoe je mensen meekrijgt en overtuigt van de meerwaarde van een project voor de buurt. Daarnaast stelt het panel vast dat een groot deel van de afstudeerscripties betrekking hebben op het onderwerp duurzaamheid (zie standaard 3). De opleiding heeft een werkgroep duurzaamheid, die borgt dat er in het curriculum doorlopend aandacht is voor het onderwerp, en die daarnaast aandacht vraagt voor duurzaamheid in het eigen onderwijsgebouw.

Internationalisering

De opleiding heeft één eigen minor, die bestaat uit een internationaal semester tijdens het tweede semester van het derde jaar. Onderdeel van deze minor is het project European Challenge, dat georganiseerd wordt met elf partnerscholen uit Europa en Amerika. In dit project werken studenten samen met uitwisselingsstudenten van partnerscholen in internationale groepen aan een bedrijfskundige vastgoedopdracht. De voertaal is Engels. Een deel van de Groningse studenten gaat naar een buitenlandse partnerschool om daar een semester onderwijs te volgen. Enkele studenten kiezen er voor om ook een stage in het buitenland te volgen. Studenten zijn positief over de internationale minor, maar zijn kritisch over het niveau van Engels van het merendeel van de docenten. Het panel heeft hierover gesproken met docenten. In dit gesprek werd aangegeven dat er een docent Engels is die beschikbaar is voor tips en die soms meekijkt tijdens een les die in het Engels gegeven wordt. Uit de gesprekken die het panel heeft gevoerd met alumni en studenten blijkt tevens dat op het gebied van internationalisering meer mogelijk is dan een aantal jaren geleden.

Toen was het lastig of onmogelijk om een stage in het buitenland te doen, tegenwoordig wordt het gestimuleerd. De opleiding scoort voldoende in de HBO-Monitor 2011 op het punt 'Internationale oriëntatie'.

Didactisch concept en werkvormen

De opleiding geeft competentiegericht onderwijs waarbij uitgegaan wordt van de praktijk: het uitvoeren van beroepstaken en het vervaardigen van beroepsproducten vanuit een bepaalde beroepsrol. Het onderwijskundig 4C/ID-model (vier componenten/instructional design, van Van Merriënboer) ligt ten grondslag aan het didactisch concept van de opleiding. Door te werken aan een authentiek project of integrale opdracht wordt de verwerving van competenties bevorderd (zie ook hierboven onder 'ontwikkeling beroepsvaardigheden'). De vier inhoudelijke leerlijnen zijn genomen als beroepsrollen. Bij wijze van voorbeeld: vanuit de beroepsrol taxateur dient een student onder andere de beroepstaak adviseren uit te kunnen voeren en het beroepsproduct taxatierapport te kunnen maken, waarbij de klant een eigenaar van een complex gebouw is. Dit gebeurt in de specialisatie Value for Money, waar de beroepscompetenties Vastgoedbemiddeling en –diensten en Vastgoedwaardebepaling en –taxatie centraal staan. Ondersteunende studieonderdelen die daarbij in het vierde jaar gegeven worden zijn: Taxeren, Commercieel Vastgoedbemiddeling, Marketing & Social Media, alsmede Ethiek. Gedurende de studie neemt de complexiteit van de beroepstaken en -opdrachten toe. De opleiding is gestructureerd langs een aantal leerlijnen. De inhoudelijke leerlijnen zijn hierboven besproken. Daarnaast is er een professionele ontwikkelingsleerlijn, waar de studieloopbaanbegeleiding deel van uitmaakt (zie 'Begeleiding van studenten' hieronder). De opleiding kent ook een onderzoeksleerlijn, die vanaf volgend jaar in het eerste jaar aan bod komt en door het hele curriculum loopt. Deze leerlijnen dragen bij aan een samenhangend programma. De opleiding gebruikt verschillende werkvormen, waaronder hoorcolleges, werkcolleges, practica, excursies en trainingen. Op basis van gesprekken met studenten heeft de opleiding gesignaleerd dat er behoefte is aan meer activerende werkvormen. De opleiding heeft dit opgepakt, door opdrachten meer te ontwikkelen in samenspraak met de WAC en het lokale beroepenveld, wat leidt tot meer realistische opdrachten. Ook bezoeken docenten vaker met studenten concrete projectlocaties. Dit sluit tevens aan bij opmerkingen van studenten dat er behoefte is aan meer 'realistische' opdrachten. Om dit te verbeteren intensificeert de opleiding in het nieuwe curriculum de relatie met het werkveld. De opleiding scoort voldoende op het onderwerp 'Inhoudelijke samenhang' in de HBO-Monitor 2011.

Begeleiding van studenten

Studenten worden in de reguliere studieonderdelen (inhoudelijk) begeleid door docenten. Daarnaast is er begeleiding in de stages, vanuit zowel de opleiding als het bedrijf, en is er studieloopbaanbegeleiding (SLB). Tot 2012 werd SLB alleen in het eerste en tweede jaar gegeven, en werd de begeleiding daarna overgenomen door de stage- en afstudeerbegeleider. Vanaf 2012 is er voor gekozen om SLB door te laten lopen tot aan het vierde jaar, waarbij studenten in die hele periode dezelfde studieloopbaanbegeleider (SLB'er) houden. Ten behoeve van de SLB houdt iedere student een digitale portfolio bij. De SLB helpt studenten bij het sturen van hun ontwikkeling, het ontdekken wat bij de student past, het bevorderen van binding met de opleiding en het bieden van een vaste aanspreekpersoon voor iedere student.

Het panel heeft gesproken met alumni en studenten over de begeleiding. In het gesprek met alumni kwam naar voren dat tijdens de studie het nut van SLB soms niet direct zichtbaar is, maar dat het nut later wel duidelijk werd. Studenten gaven aan dat, doordat SLB voorheen niet doorliep na het tweede jaar, de opleiding geen zicht had op studievertraging na het tweede jaar. Het is momenteel voor studenten eenvoudig om met begeleiders in contact te komen, de spreekwoordelijke deur staat altijd open, blijkt uit de gesprekken met studenten. Alumni geven aan dat de begeleiding bij de stage goed is: docenten helpen hen verder, zonder dat 'het' antwoord wordt gegeven. "Ze kennen je hier persoonlijk", merkte een student op. Uit de NSE 2011 blijkt dat studenten tevreden zijn over de studiebegeleiding. In het nieuwe curriculum staat er 2 EC voor de SLB in plaats van de huidige 4 EC. Er is voor gekozen om in plaats van de SLB meer tijd in te ruimen voor reflectie in studieonderdelen op de daar gemaakte opdrachten.

Verschillende leerroutes

De opleiding kent twee instroommomenten, één in september en één in februari. De opleiding laat studenten toe die een mbo4-, havo- of vwo-diploma hebben. Voor instromers met een Cultuur & Maatschappij-profiel geldt de aanvullende eis dat ze economie (vwo) of wiskunde en economie (havo) hebben gedaan in het voortgezet onderwijs. Voor studenten in bezit van een hbo- of wo-propedeuse of een vwo-diploma is het mogelijk om een half jaar te versnellen door in de propedeuse het tempoprogramma te volgen. Het programma bestaat uit 33 EC aan studieonderdelen, die een student in één semester af moet ronden. Voor 27 EC krijgen studenten vrijstellingen. De examencommissie beslist of een student hiervoor in aanmerking komt. Overige vrijstellingen op basis van eerdere studies worden individueel beoordeeld door de examencommissie. Studenten met achterstand in Nederlands, Engels of wiskunde wordt de mogelijkheid geboden een deficiëntie cursus te volgen.

Naast de verschillen bij de instroom, kunnen studenten ook binnen de opleiding verschillende routes kiezen. Zoals eerder beschreven zijn er vier specialisaties: Taxeren/makelen, Projectontwikkeling, Financiering/beleggen en Vastgoedmanagement. Studenten kiezen een specialisatie voor aanvang van het tweede blok van het derde studiejaar. In dit blok volgen ze een oriënterende stage. Deze sluit aan op een van de vier vakinhoudelijke leerlijnen, net als het onderwijs en de participerende stage in jaar vier. In het gesprek dat het panel gevoerd heeft met studenten kwam naar voren dat de opleiding in staat is om maatwerk te bieden, wanneer een student bijvoorbeeld een interessante stagemogelijkheid heeft die net buiten de vier specialisatiethema's valt. Studenten die het panel heeft gesproken waren tevreden over het maatwerk dat de opleiding leverde. Wanneer bijvoorbeeld een student een interessant onderzoek had dat niet precies in één van de vier specialisaties paste, werd vanuit de opleiding daar de mogelijkheid toe geboden.

Er is ook een versnelde variant van de hoofdfase mogelijk. Studenten die hun propedeuse in één jaar behalen, kunnen hiervoor kiezen. Onderdelen uit het eerste blok van het derde jaar worden dan gevolgd in het tweede studiejaar, en de oriënterende en participerende stages worden samengevoegd. Hiermee kan een student de studie met een half jaar verkorten. Eén van de werkveldvertegenwoordigers die het panel heeft gesproken was positief over het bestaan van het traject, maar gaf aan dat de opleiding soms strenger kan selecteren op wie het traject in mogen.

Sommige studenten kunnen het inhoudelijk wel aan om te versnellen, maar zouden de vorming van een extra half jaar onderwijs wel kunnen gebruiken. Ook studenten gaven in deze context aan dat persoonlijke vorming belangrijk is, maar wel tijd kost.

De opleiding biedt daarnaast een excellentietraject aan. Het bestaat uit 30 EC, die een student dient te behalen in aanvulling op het reguliere programma. Het excellentieprogramma bestaat uit een onderzoekslijn, een community-lijn en een interdisciplinaire lijn. In de onderzoekslijn wordt aandacht besteed aan praktijk- en literatuuronderzoek, met een nadruk op het zelfstandig werken van de student. In de community-lijn is aandacht voor vaardigheden op het gebied van organisatie en leiderschap, door het organiseren van activiteiten als lezingen, studiereizen en congressen, waarbij studenten een leidende rol hebben. In de interdisciplinaire lijn komen studenten in aanraking met andere vakgebieden, aan de hand van actuele thema's uit de cultuur, filosofie, politiek, geschiedenis en sociologie. Deze thema's worden hogeschoolbreed aangeboden, zodat studenten in contact komen met studenten uit andere disciplines. Het panel heeft gesproken met studenten over het excellentieprogramma, deze waren hier heel tevreden over.

De voorwaarden voor de versnelde varianten en het excellentieprogramma staan beschreven in de OER.

Uitval en rendementen

Op basis van de kwantitatieve gegevens stelt het panel vast dat de rendementen van de opleiding laag zijn. Zo is het aantal studenten dat na vier jaar een diploma heeft behaald ongeveer 35 procent, over de laatste cohorten gemeten. De uitval in het eerste jaar lag de afgelopen jaren tussen de 40 en 50 procent. Het aantal studenten dat in één jaar hun propedeuse haalde lag de afgelopen jaren tussen de 2 en 22 procent, na twee jaar tussen de 33 en 58 procent. De studieduur van studenten neemt toe. In december 2011 is een instituutsbreed onderzoek gedaan naar de rendementen. Hieruit is voor de opleiding een verbeterplan uitgekomen, met drie globale maatregelen: het houden van intakegesprekken, het sterker sturen op studievoortgang en het herzien van het curriculum. Hogeschoolbreed is de BSA-norm verhoogd van 40 naar 48 EC. Uit de analyse van de opleiding is een aantal zaken naar voren gekomen, waar verbeterbeleid op is gemaakt. Studenten blijken veel uitstelgedrag te vertonen, om dit in te tomen is onder andere het aantal herkansingen teruggebracht naar twee. Bij struikelvakken zoals Bouwkunde biedt de opleiding huiswerkbegeleiding aan. In het nieuwe curriculum zal de opleiding minder vakken tegelijk aanbieden, zodat studenten zich beter kunnen focussen op één onderdeel. Ook zullen toetsen beter gespreid worden en krijgen studenten voortaan een rooster op blokniveau in plaats van op onderwijseenheidniveau, zodat ze beter hun werkzaamheden in kunnen plannen. Dit alles komt ten goede van de studeerbaarheid.

Het panel heeft met verschillende groepen gesprekken gevoerd over het lage rendement. Studenten gaven aan dat het lage rendement voor een groot deel te wijten is aan het type student dat instroomt, in de woorden van een student: "de helft bestaat uit pannenkoeken die denken de jackpot te hebben gewonnen door zich bij deze opleiding in te schrijven". Het management gaf aan deze typering te herkennen en niet rouwig te zijn als de instroom van dit type studenten daalt.

Dat is één van de redenen om zwaarder in te zetten op voorlichtingsactiviteiten en intakegesprekken. Met de februari-instroom 2013 is de opleiding begonnen met een experiment met intake-gesprekken. De opleiding scoort ruim voldoende op het onderwerp studeerbaarheid in de HBO-monitor 2011.

Studenten die het panel heeft gesproken geven aan maximaal 25 tot 30 uur in de week te studeren. Docenten vermoeden dat deze inschatting te laag is.

Kwaliteit van het personeel

De opleiding heeft 37 docenten, die in totaal 16 fte binnen de opleiding invullen. De docent:student-ratio was 27,3 in het collegejaar 2012-2013. Van de 37 docenten zijn er negen opgeleid op bachelorniveau, 28 op masterniveau en is er één gepromoveerd. Drie docenten zijn bezig met een masteropleiding. De opleiding verwacht in 2014 te beschikken over 80% docenten met een masteropleiding of hoger, dit is conform het hogeschoolbrede streefcijfer. Uit de cv's van de docenten die het panel heeft bestudeerd blijkt dat zij het vakgebied van Vastgoed en Makelaardij goed afdekken.

Zeventien docenten hebben een pedagogische cursus gevolgd of zijn in het bezit van een eerstegraads lesbevoegdheid. Twee docenten hebben een master of education afgerond. Nieuwe docenten krijgen een ervaren docent als coach om (onder andere) te helpen op het didactisch vlak. Docenten bezoeken elkaars lessen en evalueren die, ten behoeve van de ontwikkeling van didactische vaardigheden. De opleiding geeft zelf aan dat, op basis van gesprekken met studenten en evaluaties, meer aandacht voor de didactische kwaliteiten van docenten op de agenda staat. Uit notulen van diverse gremia blijkt dat de opleiding hier mee bezig is. In gesprekken die het panel heeft gevoerd met studenten en alumni blijkt dat zij redelijk positief zijn, ook over de didactische kwaliteiten van docenten. Het is een kleine minderheid die niet inspirerend gevonden wordt. In de HBO-monitor van 2011 scoort de opleiding een 6,8 op het onderdeel didactische vaardigheden van docenten, ook bij de laatste NSE scoort de opleiding voldoende op dit punt.

De opleiding stimuleert de onderzoeksdeskundigheid van docenten. Zes docenten hebben de hogeschoolbrede cursus Onderzoeksvaardigheden docenten afgerond. Zeven docenten fungeren als docent-onderzoeker bij het kenniscentrum Noordruimte. Enkele docenten publiceren wel eens in een vaktijdschrift. Alumni en afstudeerders zijn tevreden over de begeleiding die docenten bieden. Ze geven aan wel op weg geholpen te worden, zonder dat de docent het antwoord voor hen invult. Ergens in 2013 zal een scholingsweek voor docenten plaatsvinden op het gebied van onderzoek, eindniveau en didactiek. Vanaf collegejaar 2013/2014 moeten docenten een scholing hebben gehad in onderzoeksmethoden, voordat ze een afstudeeronderzoek mogen begeleiden. Het panel vindt dit passend, gezien de kanttekeningen die het in standaard 3 plaatst bij enkele afstudeeronderzoeken.

Zeven docenten zijn naast hun docentschap werkzaam in de beroepspraktijk, drie docenten waren dat tot minder dan drie jaar geleden. Daarnaast hebben diverse docenten contact met het werkveld door hun werk als accountmanager of door lidmaatschap van relevante beroepsorganisaties of registers (RICS, VastgoedCert (diverse kamers)).

Sinds 2007 organiseert het instituut elke twee jaar een 'week van de praktijk', waarin alle docenten een driedaagse stage lopen bij een relevante organisatie en daar vervolgens verslag van doen. Daarnaast maakt de opleiding gebruik van gastdocenten uit het werkveld. Zij verzorgen gastcolleges en fungeren als jury bij projectbeoordelingen. De afgelopen vier jaar zijn 85 verschillende gastdocenten ingezet. Het panel heeft gesproken met studenten en alumni over de mate waarin docenten op de hoogte zijn van wat er speelt in de vastgoedwereld, men was hier tevreden over. Studenten gaven aan dat docenten soms ook studenten meenemen naar hun werk. Zo heeft een docent die betrokken was bij de inrichting van een nieuw groot gebouw zijn studenten meegenomen om ze te wijzen op mogelijkheden van duurzame inrichting.

Alumni en studenten die het panel heeft gesproken zijn verder positief over de kleinschaligheid van de opleiding en de benaderbaarheid van docenten. In de gevoerde gesprekken kwam naar voren dat de docenten hun studenten vaak persoonlijk kennen, en ook vaak hun achtergronden. De betrokkenheid lijkt groot. In de HBO-Monitor 2011 scoort de opleiding (ruim) voldoende op alle onderdelen die de docenten aangaan, ook in de NSE is te zien dat studenten tevreden zijn over de docenten.

Een probleem waar de opleiding mee te kampen heeft is werkdruk. De oorzaken daarvan liggen in een aantal zaken. Ten eerste daalt het aantal studenten, mede door de crisis op de huizenmarkt. Daardoor is er geen ruimte om nieuwe mensen aan te trekken. Daarnaast heeft zowel de voorbereiding op de accreditatie als de ontwikkeling van het curriculum veel tijd gekost. Het management geeft aan dat zaken opgevangen kunnen worden met het huidige personeelsbestand en het netwerk waarover de opleiding beschikt via onder andere Noorderruimte. De werkdruk lijkt overigens niet ten koste te gaan van de beschikbaarheid van docenten.

Kwaliteit van de opleidingsspecifieke voorzieningen

De opleiding beschikt, naast de standaardvoorzieningen waar een hbo-opleiding over beschikt, over een materiaallokaal waar de bouwkundeonderdelen uit het curriculum worden gedoceerd. Het panel heeft een rondleiding gehad langs de voorzieningen en heeft vastgesteld dat het lokaal beschikt over een uitgebreid scala aan verschillende materialen. Het panel is eveneens positief over de algemene voorzieningen, het groot aantal verschillende werkplekken en de goede lichtinval in de lokalen. Duurzaamheid heeft ook aandacht gekregen in de eigen onderwijshuisvesting, mede door automatische regulering van luchtkwaliteit en licht in de klaslokalen.

Hoe wordt de kwaliteit van de onderwijsleeromgeving gewaarborgd

De opleiding beschikt over verschillende commissies die bijdragen aan de borging van de onderwijsleeromgeving, zoals de leerplancommissie, de examencommissie, de toetscommissie en de opleidingscommissie. De examencommissie en de toetscommissie staan beschreven bij standaard 3. De leerplancommissie (LPC), die bestaat uit een aantal hogeschooldocenten, fungeert als waakhond van het curriculum. Zij bewaakt de aansluiting met het werkveld, de inhoudelijke kwaliteit van het curriculum en geeft gevraagde en ongevraagde adviezen aan het management.

Grote wijzigingen worden besproken met het hele docententeam, maar kleine wijzigingen worden meestal besproken met de LPC, blijkt uit het gesprek dat het panel met hen heeft gehad. De LPC heeft geen formele rol en geen verantwoordelijkheden of beslissingsbevoegdheid.

Uit de notulen van de opleidingscommissie kan het panel vaststellen dat de commissie regelmatig bij elkaar komt, haar wettelijke taken ten aanzien van de advisering over het OER uitvoert en daarnaast op opleidings- en op vakniveau advies geeft over de opleiding. Het panel heeft gesproken met de commissie, de commissie geeft aan dat het contact met de teammanager goed is. Een voorbeeld van een aanpassing die is doorgevoerd naar aanleiding van een advies van de opleidingscommissie, is het aantal herkansingen voor het excellentietraject. Deze waren er eerst niet, op aanraden van de opleidingscommissie is dat aangepast en hebben ook de onderdelen van het excellentietraject een herkansing.

Studenten kunnen in de community-lijn van het excellentietraject ook credits verdienen door iets terug te doen voor de opleiding door het geven van feedback. Studenten nemen dan bijvoorbeeld deel aan een docentvergadering of aan een bijeenkomst van de WAC om daar de eigen ervaringen en het studentperspectief toe te lichten.

Naast deze bijeenkomsten maakt de opleiding gebruik van diverse evaluaties, zoals de NSE, de HBO-monitor, blokenquêtes, en losse evaluaties, zoals een klein onderzoekje onder alumni in 2013 en onderzoek naar de stage onder studenten en werkveld in 2011 en 2012.

Overwegingen en conclusie

Het panel stelt vast dat de opleiding beschikt over een samenhangende leeromgeving, waarbij de inhoud van het curriculum, het didactisch concept, de docenten en de faciliteiten studenten in staat stellen om de eindkwalificaties te realiseren. Over een aantal zaken is het panel positief. De binding met het lectoraat is goed, relatief veel docenten doen onderzoek en de meeste studenten komen er tijdens de studie mee in aanraking. De binding met Noordruimte draagt ook bij aan de mate waarin de opleiding in aanraking komt met actuele ontwikkelingen in het vak, de regio en de beroepspraktijk. Het is bijzonder hoe het onderwijsteam weet in te spelen op de vragen en aandachtspunten van de noordelijke provincies en daar mede met behulp van de WAC draagvlak weet te vinden en een toegevoegde waarde voor de aldaar gevestigde (vastgoed)bedrijven weet te creëren. De onderzoeksgerichtheid zal de komende jaren alleen maar toenemen, met de implementatie van het nieuwe curriculum. Überhaupt is het panel positief over het nieuwe curriculum, er wordt goed over nagedacht om het in te richten op een manier die tegemoet komt aan veel van de huidige problemen. De docenten zijn betrokken bij hun studenten en laagdrempelig te bereiken voor studenten, ondanks de werkdruk. De borgingsmechanismen zijn goed, commissies als de LPC, WAC en opleidingscommissie zijn betrokken en houden zich bezig met relevante zaken. Problemen en knelpunten worden benoemd en worden geadresseerd. Het excellentietraject en de Engelstalige minor zijn sterk onderscheidende eigenheden van de opleiding. De profilering op het gebied van duurzaamheid is aantoonbaar aanwezig.

Het panel signaleert ook een aantal kanttekeningen. De rendementen zijn erg laag, de docenten ervaren werkdruk, werkvormen zouden activerender kunnen en het Engels van sommige docenten kan verbeterd worden. De combinatie van lage rendementen en een lage studielast vraagt om acties die studenten uitdagen meer te studeren. De kanttekening die is gemaakt bij het verkorte traject uit de hoofdfase is afkomstig van slechts één werkveldvertegenwoordiger, dus het panel kan niet nagaan of deze representatief is, maar stelt wel vast dat voorzichtigheid altijd is geboden bij verkorte trajecten.

Naast genoemde positieve punten en kanttekeningen is er een aantal zaken 'gewoon' op orde, zoals de gebruikte literatuur, het didactisch concept, de relatie tussen de eindkwalificaties en de inhoud van het programma en het personeel. Alles overwegende stelt het panel vast dat, hoewel op een aantal zaken verbetering mogelijk is, de positieve punten het oordeel 'goed' rechtvaardigen.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **goed**.

Standaard 3 Toetsing en gerealiseerde resultaten

De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing en toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Bevindingen

Systeem van toetsing

De opleiding heeft in collegejaar 2011-2012 besloten om alle competenties verder uit te werken in concrete leeruitkomsten, die aangeven wat een student moet kunnen laten zien om een competentie aan te tonen. Hierop zijn de beoordelingscriteria van de toetsen gebaseerd. In bijvoorbeeld het project 'Value for Money' in jaar vier moet een student als één van de leeruitkomsten diverse waardebegrippen kunnen vertalen naar beschikbare waarderingsmethodieken en deze kunnen toepassen. Beoordelingscriterium daarbij is dat de student onderbouwd aangeeft waarom gekozen wordt voor een bepaald waardebegrip met de bijbehorende waarderingsmethode. Daarnaast dient de berekening correct te zijn.

Alle studieonderdelen waar studiepunten voor staan worden summatief getoetst. Formatieve toetsing vindt plaats door middel van onder andere tussentijdse feedback op (deel)producten en oefententamens. De opleiding maakt gebruik van diverse toetsvormen, die aansluiten op het studieonderdeel. Zo wordt het onderdeel 'Schriftelijk rapporteren' getoetst door middel van het schrijven van een adviesrapport en het opleveren van een dossier met schriftelijke, van feedback voorziene opdrachten. Het onderdeel 'Woningfinanciering' wordt getoetst met een schriftelijk tentamen met meerkeuzevragen, omdat het in dit onderdeel met name gaat om kennis en inzicht, en het onderdeel 'Sales' wordt getoetst met een gesimuleerd verkoopgesprek. Bij de constructie van toetsen wordt het vierogenprincipe toegepast. Via de blokbeschrijvingen en de toetsplannen per blok, die voor studenten en docenten inzichtelijk zijn via blackboard, weten studenten op wat voor manier ze getoetst worden en hoe de toetsing verspreid is over de blokken.

Het panel heeft een aantal verschillende toetsen bestudeerd en stelt vast dat deze van voldoende kwaliteit zijn.

Sommige toetsen op het terrein van financiële producten zijn in de ogen van het panel zelfs op zeer hoog niveau. Dat er dan relatief veel onvoldoendes vallen, wordt dan voor lief genomen. Uit de NSE 2011 blijkt tevredenheid over de toetsing en beoordeling. Mocht een student het niet eens zijn met een oordeel, dan gaat deze eerst naar de docent, dan naar de examencommissie, waarna indien nodig een nieuwe beoordelaar wordt ingezet.

De examencommissie van de opleiding bestaat uit vier leden, die eens per week bij elkaar komen. De examencommissie behandelt met name lopende zaken, zoals BSA's, ingediende verzoeken van studenten om een tentamen te maken waar ze niet voor staan ingeschreven en fraudegevallen. Het panel stelt op basis van de notulen van de examencommissie vast dat er relatief veel fraudegevallen voorkomen. Uit het gesprek met de examencommissie blijkt dat de opleiding alle oude scripties in Ephorus heeft opgenomen en zorgt dat tentamens ieder jaar opnieuw worden samengesteld, ter voorkoming van fraude. Toch worden er nog studenten gepakt die opdrachten van een ander copy/pasten en inleveren. Meer individuele en actuele opdrachten zouden hier een oplossing voor kunnen zijn.

Naast de examencommissie is er een toetscommissie. Deze heeft een mandaat van de examencommissie om veel van het uitvoerende werk op het gebied van toetsing te doen, zoals het bewaken van de toetscyclus, het maken van checklist voor toetsen en het controleren van toetsen. Anderhalf jaar geleden, van februari tot juni tot 2012, heeft de toetscommissie alle toetsen die op dat moment gebruikt werden gecontroleerd. Gezien de grote hoeveelheid tijd die dit gekost heeft, controleert de toetscommissie momenteel de toetsen steekproefsgewijs. Op basis van wat zij zien geven zij feedback aan de docent die verantwoordelijk is voor het aanpassen van de toets.

De opleiding hanteert een aantal mechanismen om het eindniveau te borgen. Zo heeft de opleiding voor het collegejaar 2012-2013 het scriptiebeoordelingsformulier verbeterd en zijn de beoordelingscriteria gedetailleerder geworden, waardoor onder andere duidelijker is hoe een cijfer tot stand komt. De toetscommissie is betrokken door de inbreng die zij heeft op de beoordelingsformulieren. In februari 2013 heeft de opleiding twee studiedagen georganiseerd, waarbij docenten gezamenlijk plannen van aanpak en scripties hebben beoordeeld. Een dergelijke intervisie zorgt voor afstemming van wat docenten verwachten van het eindniveau en helpt bij het krijgen van een meer objectieve beoordeling. Daarnaast is het zo dat sinds juni 2012 altijd twee docenten een scriptie beoordelen: de afstudeerbegeleider, en een tweede beoordelaar die niet bij de begeleiding betrokken is geweest. Dit leidt er aldus het management toe dat criteria scherper worden toegepast en docenten kritischer zijn geworden. Daarnaast worden externen betrokken bij borging van het eindniveau. Zo heeft de gehele WAC twee scripties gelezen en besproken, en haar bevindingen gedeeld met het docententeam en zijn er evaluaties onder bedrijfsbegeleiders. In het verleden zijn scripties beoordeeld door een commerciële partij via het LOO. Het panel stelt hierbij vast dat de rol van de examencommissie in al deze processen relatief gering is en dat deze zou kunnen worden uitgebreid door bijvoorbeeld het afnemen van steekproeven bij scripties en stageverslagen.

Realisatie van de beoogde eindkwalificaties

Er zijn drie onderdelen waarin studenten laten zien het eindniveau te beheersen: de afstudeerstage (participerende stage of P-stage), het afstudeeronderzoek (de scriptie) en het assesment (de afronding van de specialisatie). Voor de totale P-stage staat 30 EC, waarvan 15 voor de scriptie. Studenten lopen eerst tien weken stage, daarna hebben ze tien weken om de scriptie af te schrijven.

Uit stage-evaluaties die de opleiding gehouden heeft, blijkt echter dat studenten minder dan veertig procent van hun tijd in de P-stage besteden aan het afstudeeronderzoek. Studenten krijgen informatie over het afstuderen in de afstudeerhandleiding ('Starten in het vastgoed – het afstudeertraject', augustus 2012). Hierin staat onder andere beschreven hoe een student een stageplaats kan werven, hoe de begeleiding in zijn werk gaat en hoe er beoordeeld wordt. Ook staat beschreven welke beroepscompetenties en welke algemene hbo-competenties (commissie Franssen) aangetoond dienen te worden. De afstudeeropdracht wordt individueel uitgevoerd.

Het panel heeft 15 scripties bestudeerd. Het panel is redelijk positief over het niveau dat er uit spreekt. Het heeft enkele zeer goede exemplaren gezien, ook enkele die net voldoende zijn, het merendeel is redelijk tot goed van niveau. Bij één scriptie is het panel van mening dat een onvoldoende meer op zijn plaats was geweest, waarmee de opleiding nog voldoet aan de tienprocentnorm van de NVAO. Op basis van de bestudeerde scripties heeft het panel een aantal algemene opmerkingen. Relatief veel studenten hebben problemen bij de specifieke keuze van het onderwerp. Het onderzoeksobject is soms niet scherp afgebakend, het doel van het onderzoek en het doel van de opdrachtgever worden niet altijd goed van elkaar onderscheiden, de focus ontbreekt soms en de keuze en de verantwoording van de gebruikte onderzoeksmethode is soms zwak. In een aantal gevallen is de gebruikte literatuur ook redelijk beperkt en weinig actueel en internationaal. Over het algemeen is op deze punten verbetering mogelijk, al zijn er uiteraard ook studenten die op deze punten goede dingen laten zien. Over het algemeen kan de opleiding hier in de begeleiding meer aandacht aan schenken. Een ander kritisch punt is het taalgebruik: in een enkel geval is dat zeer zwak. Het panel is hier het gesprek over aangegaan met begeleiders vanuit de opleiding en de stagebedrijven. Daaruit blijkt dat soms geen van de betrokkenen corrigeert op taal, omdat ze dat niet hun taak vinden. In een enkel geval stelt het panel vast dat een student marketingonderzoek doet, zonder daarvoor goed uitgerust te zijn. Hierdoor komt de student met veel moeite tot oplossingen die zo in een handboek marketing te vinden zouden zijn geweest. In het algemeen is dit iets wat in de begeleiding opgepakt zou kunnen worden, door studenten standaard door te verwijzen naar de vakdocent op het gebied dat een student onderzoekt - in dit geval de docent marketing. Veelal kiezen studenten er voor om kwalitatief onderzoek te doen, bijvoorbeeld literatuuronderzoek of een case study. Kwantitatief onderzoek vindt niet veel plaats. Positief is dat, ondanks bovenstaande kanttekeningen, de eindwerkstukken een voldoende werk- en denkniveau laten zien voor beginnende beroepsbeoefenaars. Daarnaast is het positief dat een substantieel deel van de scripties te maken heeft met het onderwerp 'Duurzaamheid', of wordt uitgevoerd bij een bedrijf dat daar iets mee doet. Voorbeelden zijn onder andere onderzoeken naar binnenmilieus, naar de duurzaamheidsbeleving van klanten bij een bedrijfsmakelaar, naar de verduurzaming van kantoorvastgoed en een case study naar een locatie voor een duurzame supermarkt. Dit soort onderwerpen sluit goed aan bij de profilering van de opleiding. Het zijn veelal ook studies die een duidelijke toegevoegde waarde hebben voor de bedrijven in de regio. Dit draagt er naar de mening van het panel ook toe bij dat tal van vastgoedbedrijven in de noordelijke provincies de opleiding ondersteunen.

De opleiding geeft de meeste scripties een passende beoordeling, al wordt soms wat hoog beoordeeld. Een oorzaak hiervoor ligt in de beoordelingsformulieren, die aan een vijftal aspecten eenzelfde weging toekennen. Eén van deze aspecten is 'conclusies en aanbevelingen'. Het panel heeft scripties gezien waarbij dit een zwak punt is, waarbij de beoordelaars onderkennen dat het een zwak punt is, maar waarbij de student toch een ruim voldoende scoort.

Enerzijds is het positief dat de beoordelaars in staat blijken de sterke en zwakke punten uit een scriptie te halen. Anderzijds, wanneer er weinig resultaat uit een scriptie komt en deze toch ruim voldoende scoort, kunnen er vraagtekens bij de weging worden gezet.

Uit de stage-evaluaties die gehouden zijn in 2011 en 2012 blijkt dat sommige mensen uit het werkveld van mening zijn dat de opleiding meer betrokken kan worden bij de stages, bijvoorbeeld door frequentere bezoeken. Uit het gesprek dat het panel heeft gevoerd met de werkveldbegeleiders blijkt dat zij tevreden zijn over het afstuderen. De samenwerking met de opleiding verloopt prettig, en het onderzoek is nuttig voor het bedrijf. Er komt niet altijd een concrete oplossing uit, maar bedrijven geven aan dat dat misschien ook wat veel is om te verwachten van een stage van 10 weken, wanneer het gaat om problemen waar professionals al lang mee bezig zijn. De studenten hebben voldoende kennis en laten sterke persoonlijke groei zien. Ook de alumni met wie het panel heeft gesproken zijn tevreden. Door de breedte van de opleiding missen ze soms nog specifieke voorkennis, maar die kan zonder problemen worden opgedaan tijdens de stage. Studenten zijn tevreden over de mate waarin de stageplaatsen aansluiten bij hetgeen ze leren tijdens hun specialisatie, zo kunnen studenten uit de specialisatie gebiedsontwikkeling goed terecht bij gemeentelijke overheden.

Overwegingen en conclusie

Het panel stelt vast dat de opleiding beschikt over een adequaat niveau van toetsing. Door het gebruik van leeruitkomsten sluit de toetsing goed aan op de te ontwikkelen competenties. De examencommissie en de toetscommissie functioneren goed. Problemen worden herkend en aangepakt. De analyse die de toetscommissie heeft gemaakt van alle toetsen is een duidelijk teken van het hoge kwaliteitsstreven dat de opleiding op dit punt heeft. Het beoordelen van de scripties gebeurt adequaat, al wordt soms wat hoog beoordeeld. De bewaking van de grens tussen onvoldoende en voldoende is in orde. Het gerealiseerde eindniveau dat spreekt uit de scripties is conform wat verwacht mag worden van een hbo-bacheloropleiding. Ze leiden in sommige gevallen tot direct toepasbare oplossingen voor het afstudeerbedrijf, wat positief is. Enkele algemene kanttekeningen zijn de afbakening van de onderzoeksvraag, de keuze en verantwoording van de onderzoeksmethode, het literatuurgebruik en de taalvaardigheid van sommige studenten. Met de start van de onderzoekslijn in het komende collegejaar, is het aannemelijk dat de opleiding zich op deze punten de komende jaren zal verbeteren. De opleiding heeft de afgelopen jaren gewerkt aan het verhogen van de kwaliteit door de verbeteringen die de afgelopen jaren zijn ingezet, waaronder het toepassen van het vierogenprincipe bij de beoordeling van scripties en het houden van intervisiesessies met beoordelaars.

Op basis van de huidige eindwerkstukken kan het panel niet tot een hoger oordeel komen dan 'voldoende', de goede manier waarop het systeem van toetsing is ingericht ten spijt. Als de toetsing op hetzelfde niveau blijft en de verbeteringen op het gebied van onderzoek hun vruchten afwerpen, kan de opleiding bij een volgende visitatie hoger scoren op dit onderdeel.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

3 Eindoordeel over de opleiding

Oordelen op de standaarden

Het visitatiepanel komt tot de volgende oordelen op de standaarden:

Standaard	Oordeel
1 Beoogde eindkwalificaties	Voldoende
2 Onderwijsleeromgeving	Goed
3 Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties	Voldoende

Overwegingen en conclusie

Op basis van bovenstaande oordelen en de beslisregels zoals die zijn opgesteld door de NVAO beoordeelt het visitatiepanel de kwaliteit van de hbo-bacheloropleiding Vastgoed en Makelaardij van Hanzehogeschool Groningen als **voldoende**.

4 Aanbevelingen

Standaard 1

- De opleiding heeft een duidelijke visie op wat ze wil met duurzaamheid. Buiten dat is de algemene profilering van de opleiding nog wat vaag. Het panel beveelt de opleiding aan om samen met de WAC kritisch naar de positionering en profilering van de opleiding te kijken en deze helderder neer te zetten.

Standaard 2

- De opleiding zou meer gestructureerd kunnen werken aan de taalvaardigheid van de docenten die in het Engels lesgeven. In plaats van incidenteel een docent Engels mee te laten kijken in een les, zouden docenten groepsgewijs onderwezen kunnen worden, bijvoorbeeld via een cursus Cambridge Engels. Gezien de opmerkingen van studenten tijdens de visitatie zou dit voor veel docenten welkom zijn.
- In de nieuwe onderzoekslijn kan meer aandacht worden geschonken aan wat precies het doel is van het onderzoek en een heldere afbakening van de onderzoeksvraag. De opleiding dient er voor te zorgen dat de onderzoekslijn verweven wordt met het onderwijs, zodat het elkaar versterkt en student continue werkt aan een onderzoekende houding. Er kan ook meer aandacht komen voor kwalitatief onderzoek.
- De maatschappelijke inbedding in de situatie in de Noordelijk provincies is groot en de opleiding biedt hier ook duidelijk toegevoegde waarde. Naar de mening van het panel zou ook dit element duidelijker naar voren kunnen worden gebracht.
- De opleiding zou studenten al vroeg in de studie moeten trainen in het schrijven en opbouwen van een betoog.
- De opleiding worstelt met de spanning tussen enerzijds het verhogen van de rendementen, maar anderzijds het niet los willen laten van de kwalitatieve maatstaven. Het panel adviseert de opleiding om door te gaan op de ingeslagen weg en rendementen te proberen verhogen via betere voorlichting, begeleiding en een meer studeerbaar curriculum met realistische beroepsproducten die studenten uitdagen om meer conform de norm te studeren.

Standaard 3

- De beoordelingsformulieren van de scripties kunnen nog verder aangescherpt worden. Vooral kan dan gekeken worden of niet meer gewicht gegeven dient te worden aan de vraag of de conclusies en aanbevelingen aansluiten bij de onderzoeksvraag.
- De opleiding kan de (wettelijke) rol van de examencommissie bij het borgen van het eindniveau verder versterken, bijvoorbeeld door steekproeven te nemen bij scripties, stageverslagen en assessments van specialisaties.
- Met name bij de aanvang van een scriptie kan de opleiding winst boeken door meer begeleiding te bieden. Dit kan leiden tot betere onderzoeksvragen en bewustere keuzes in de gebruikte onderzoeksmethoden, wat weer leidt tot een beter eindresultaat.

- De opleiding zou in de begeleiding van studenten goede afspraken moeten maken wat gedaan wordt door de bedrijfsbegeleider en wat door de docentbegeleider. Dat nu iets als 'fatsoenlijk taalgebruik' er tussendoor kan glippen omdat geen van beide begeleiders zich hier op richt, zou vermeden moeten worden.
- Sommige studenten kiezen er voor om in hun scriptie marketingonderzoek te doen. De inhoudelijke begeleiding laat dan soms te wensen over. De opleiding zou er voor moeten kiezen om óf geen marketingonderzoek toe te staan, óf om het wel toe te staan, maar dan te eisen dat het sterk gerelateerd is aan de vastgoedmarkt en een docent met marketingexpertise te betrekken bij de begeleiding. In bredere zin zou altijd een inhoudelijk expert op het gebied van het scriptieonderwerp betrokken moeten zijn bij de begeleiding van de scriptie.

5 Bijzonder kenmerk: duurzaamheid

Bevindingen

Samen met de opleidingsaccreditatie is door de opleiding het bijzonder kenmerk Duurzaamheid aangevraagd. De opleiding, en de andere opleidingen die behoren tot het instituut IBK, zijn in het bezit van het keurmerk Duurzaam Hoger Onderwijs. Bij een AISHE-audit³ heeft de opleiding drie sterren behaald. Deze zijn toegekend in maart 2011. De NVAO hanteert voor het toekennen van het bijzonder kenmerk Duurzaamheid de regel dat het automatisch kan worden toegekend, wanneer een opleiding twee of meer sterren heeft gekregen bij de AISHE-audit, die minder dan een jaar voor de visitatie heeft plaatsgevonden. Hoewel de opleiding drie sterren zijn toegekend, heeft de audit meer dan een jaar geleden plaatsgevonden. Derhalve heeft het panel de wijze waarop de opleiding omgaat met het onderwerp 'duurzaamheid' bestudeerd aan de hand van de criteria die de NVAO stelt voor een normaal bijzonder kenmerk, te weten 'onderscheidendheid' en 'concretisering'.

De onderscheidendheid spreekt uit het feit dat de opleiding al sinds 2006 bijzondere erkenning krijg voor de wijze waarom duurzaamheid deel is van de opleiding. In 2006 werd de opleiding na een AISHE-audit twee sterren toegekend. Zoals hierboven beschreven zijn dat er inmiddels drie. Een volgende audit staat gepland voor volgend jaar. Hieruit blijkt duidelijk dat de opleiding zeer serieus bezig is op het gebied van duurzaamheid. Daarnaast is er een stijgende lijn te zien in hoe de opleiding op dit punt gewaardeerd wordt door de externe partij die deze audits uitvoert. Het is de enige Vastgoed-opleiding die in het bezit is van één of meer AISHE-sterren.

Wat betreft de concretisering van het aspect duurzaamheid, dit is duidelijk aanwezig in alle standaarden waarop het panel de opleiding beoordeelt. Het is onderdeel van de profilering van de opleiding (standaard 1). In de onderwijsleeromgeving (standaard 2) komt duurzaamheid en ethische vraagstukken uitgebreid aan de orde in alle jaren van het curriculum, in de literatuur en door de samenwerking met Noorderruimte, dat veel onderzoek doet naar duurzaamheidsvraagstukken. Ten slotte blijkt uit de eindwerkstukken die studenten opleveren dat het duurzaamheidsaspect deel uitmaakt van het gerealiseerde eindniveau (standaard 3). Een substantieel deel van de scripties die het panel heeft bestudeerd, behandelt een duurzaam onderwerp of is gemaakt bij een bedrijf dat zich richt op duurzaamheid.

Overwegingen en conclusie

Door het behalen van de drie AISHE-sterren laat de opleiding zien aan een hoge standaard te voldoen op het gebied van duurzaamheid. De drie sterren die de opleiding momenteel heeft, ligt boven de norm die de NVAO gebruikelijk stelt voor het verkrijgen van dit bijzonder kenmerk (twee sterren).

³ AISHE staat voor: Auditing Instrument for Sustainability in Higher Education.

In de opleidingsvisitatie werd duidelijk dat de opleiding zeer veel aandacht heeft voor duurzaamheid, bij alle drie de standaarden die het panel heeft beoordeeld.

Op basis van bovenstaande bevindingen en overwegingen doet het panel de NVAO de aanbeveling om het bijzonder kenmerk 'duurzaamheid' aan de opleiding **toe te kennen**.

6 Bijlagen

Bijlage 1: Eindkwalificaties van de opleiding

C1 Vastgoedonderzoek en –conceptontwikkeling (VOC)

Onderzoeken en analyseren van marktsituaties, behoeften, demografische en locationele factoren, wet- en regelgeving en andere factoren in het kader van initiële planontwikkeling met behulp van economische, juridische en sociaal-wetenschappelijke technieken; opstellen van een onderbouwd en haalbaar globaal concept en plan van eisen voor ontwikkeling van een vastgoedobject; ter besluitvorming voorleggen aan investeerder, belegger of overheidsinstantie.

C2 Vastgoedplanning en –ontwikkeling (VPO)

Opstellen van een plan voor realisatie van een vastgoedobject op basis van een concept met plan van eisen met behulp van passende technieken, juridische procedures en het realiseren van noodzakelijke voorwaarden voor het kunnen beginnen aan de uitvoering, zoals verwerving van grond, vergunningen, organisatie en personeel, met inbegrip van het overleg met alle betrokken instanties, waarbij de relevante procedures in acht zijn genomen.

C3 Vastgoedrealisatie en –bouw (VRB)

Opstellen of laten opstellen van detailplannen en documenten voor de financiële, logistieke, technische, materiaal- en andere aspecten die nodig zijn voor de realisatie en aanbesteding van de bouw van een vastgoedobject, inclusief de contractafsluitingen, alsmede het afleggen van verantwoording aan de opdrachtgever.

C4 Vastgoedbeheer en –exploitatie (VBE)

Begeleiden en beoordelen van beheers- en onderhoudsplannen voor een vastgoedobject met behulp van economische, technische en managementtechnieken, rekening houdend met wet- en regelgeving, beleid van beleggers en eisen van gebruikers en gebruik (prestatiebeheer van een object), alsmede het uitvoeren of laten uitvoeren onder regie van de plannen met behulp van een organisatie en bedrijfsadministratie en ICT-ondersteunde gegevens en het verantwoorden van plannen, budgetten en resultatenrekeningen naar beleggers en belastingen.

C5 Vastgoedbemiddeling en –diensten (VBD)

Adviseren en bemiddelen (makelen) bij marktpartijen over transacties met vastgoedobjecten op basis van een analyse van de actuele en verwachte economische en technische waarde met behulp van economische en technische waardebepalingstechnieken, rekening houdend met gebruikerswensen en andere factoren als locatie, gebruik, mogelijkheden en beperkingen voor aanpassingen, voor financiering en belegging, en het afsluiten van overeenkomsten voor koop en verkoop, huur en verhuur en lease, financiering en verzekering voor opdrachtgevers.

C6 Vastgoedrenovatie en herontwikkeling (VRH)

Analyseren van de waarde van een bestaand vastgoedobject naar de economische en technische toestand en het ontwikkelen van een globaal concept met een uitgewerkt plan voor renovatie (of eventueel sloop) of herontwikkeling met behulp van waardebepalingsmodellen en –technieken, rekening houdend met het bestemmingsplan en bedrijfskundige, commerciële, demografische, bouwkundige, locationele, stedenbouwkundige en duurzaamheidsaspecten en overleg met huidige gebruikers, en het adviseren van beleggers en overheden over de mogelijkheden en voorwaarden voor realisatie.

C7 Vastgoedbelegging en -advisering (VBA)

Analyseren en adviseren omtrent belegging in en ontwikkeling van vastgoedobjecten met behulp van financieel-economische modellen en technieken voor waardebeoordeling, vermogensbeheer, rendementen van investeringen, ramingen van risico's, en het beheren van vastgoedbeleggingen en -portfolio's in financieel-economisch en fiscaal opzicht voor beleggers en overheden, rekening houdend in analyses, adviezen en beheer met overheidsbeleid en wetgeving en strategisch beleid van de belegger, maar ook met andere aspecten, zoals invloeden op de natuurlijke en sociale omgeving.

C8 Vastgoedwaardebepaling en –taxatie (VWT)

Bepalen van de actuele en toekomstige waarde van een bestaand vastgoedobject of ontworpen maar nog te ontwikkelen vastgoedobject met behulp van taxatiemodellen en -methoden en op basis van analyses van economische en technische aspecten, situatie- en locatiefactoren, financieringsaspecten en overige waardebeoordelende factoren, rekening houdend met (inter)nationale ontwikkelingen die van invloed kunnen zijn en hierover rapporteren aan institutionele en individuele opdrachtgevers vanuit een beroepsrol waarin onafhankelijke oordeelsvorming, integriteit en objectiviteit centraal staan.

C 9 Sociale en communicatieve competentie (SCV; interpersoonlijk)

- Samenwerken in een beroepsomgeving en meedenken over doelen en inrichting van de organisatie, waaruit eisen voortvloeien die betrekking hebben op de volgende kenmerken: multidisciplinariteit en interdisciplinariteit, klantgerichtheid, collegialiteit, leidinggeven (het sociale deel van de competentie);
- alsmede het kunnen spreken en schrijven over uitgevoerde taken en activiteiten, opgeleverde resultaten en producten voor klanten, opdrachtgevers en collega's in de diverse disciplines (het communicatieve deel van de competentie).

C10 Zelfsturende competentie (ZRB; intrapersonaal)

- Sturen en reguleren van de eigen ontwikkeling ten aanzien van leren, resultaatgericht werken, initiatief nemen en zelfstandig optreden, flexibiliteit;
- alsmede het nadenken en reflecteren over en verantwoording nemen voor eigen handelen wat wijst op betrokkenheid en kritische zelfbeoordeling;
- alsmede het ontwikkelen van een beroepshouding met ruimte voor normatief-culturele aspecten, respect voor anderen, een beroepscode en ethische principes voor het professioneel handelen;
- en het leveren van een bijdrage aan de verdere professionalisering van de branche door middel van actief lidmaatschap van beroepsverenigingen, publicaties, bijdragen aan congressen, enzovoort.

Bijlage 2: Overzicht opleidingsprogramma

Eerste jaar

Opleiding:	Vastgoed & Makelaardij		Cursusjaar 2012-2013				
Blok Vastgoed in Bedrijf, blokcoördinator Dineke Witte			Toetsvorm				
Omschrijving	Sp	ProgRESScode	Omschrijving	periode 1	periode 2	periode 3	periode 4
VM Project Vastgoed in Bedrijf	4	VMVP1PVB (O)	Project	x		x	
VM Marketing	3	VMVP1MKT (S)	Tentamen	x		x	
VM Bouwkunde Fundament	3	VMVP1BWF1A (S) VMVP1BWF1C (O)	Tentamen (2 sp) Opdracht (1 sp)	x		x	
VM Inleiding Waardebepaling	3	VMVP1WBP1A (S) VMVP1WBP1C (O)	Tentamen (2 sp) Opdracht (1 sp)	x		x	
VM Professionele ontwikkeling 1	1	VMVP1SLB1 (O)	Opdracht (V/O)	x		x	
VM Startvaardigheden	1	VMVP1STV (O) VMVP1STVENG VMVP1STVNED VMVP1STVWIS	Opdracht (V/O) Opdracht (V/O) Opdracht (C)				

Opleiding:	Vastgoed & Makelaardij		Cursusjaar 2012-2013				
Blok: Vastgoedexploitatie, blokcoördinator: Hieke van der Kloet			Toetsvorm				
Omschrijving	Sp	ProgRESScode	Omschrijving	periode 1	periode 2	periode 3	periode 4
VM Project S@ttel Mij	4	VMVP1PSM (O)	Project	x		x	
VM Bedrijfskunde	3	VMVP1BSK1A (S) VMVP1BSK1C (O)	Tentamen Opdrachten (V/O)	x		x	
VM Informatievaardigheden	2	VMVP1INF1B (O) VMVP1INF1C (O)	Vaardigheid practicum Excel (V/O) Vaardigheid practicum Word (V/O)	x		x	
VM Schriftelijk Rapporteren	2	VMVP1RAP1A (S) VMVP1RAP1C (O)	Tentamen Opdrachten (V/O)	x		x	
VM Basis Vastgoedmanagement	2	VMVP1VGM1A (S) VMVP1VGM1C (O)	Tentamen Opdrachten (V/O)	x		x	
VM Professionele ontwikkeling 2	1	VMVP1SLB2 (O)	Opdrachten (V/O)	x		x	

Opleiding:	Vastgoed & Makelaardij		Cursusjaar 2012-2013				
Blok: Planontwikkeling, Blokcoördinator Bert van der Veen			Toetsvorm				
Omschrijving	Sp	ProgRESScode	Omschrijving	periode 1	periode 2	periode 3	periode 4
VM Project Planontwikkeling	4	VMVP1PPO (O)	Project		x		x
VM Recht 1	2	VMVP1RHT1 (S)	Tentamen		x		x
VM Recht 2	3	VMVP1RHT2 (S)	Tentamen		x		x
VM Bouwwereld	2	VMVP1BWW (S)	Tentamen		x		x
VM Presenteren	2	VMVP1PTR (O)	Practicum		x		x
VM Professionele ontwikkeling 3	1	VMVP1SLB3 (O)	Opdrachten (V/O)		x		x
VM Introductie	1	VMVP1INT (O)	Opdrachten (V/O)	x			

Opleiding:	Vastgoed & Makelaardij		Cursusjaar 2012-2013				
Blok Vastgoed Financieel, blokcoördinator: Alies Gelling			Toetsvorm				
Omschrijving	Sp	ProgRESScode	Omschrijving	periode 1	periode 2	periode 3	periode 4
VM Project Vastgoed Financieel	4	VMVP1PVF (O)	Project		x		x
VM Bedrijfseconomie	3	VMVP1BE (S)	Tentamen		x		x
VM Algemene Economie	3	VMVP2AE (S)	Tentamen		x		x
VM Kwantitatieve Methoden	2	VMVP2KWM (S)	Tentamen		x		x
VM Business English	2	VMVP1BEN1A (S) VMVP1BEN1C (O)	Schr. Tentamen (1 sp) (V/O) Mon. Tentamen (1 sp) (cijfer)		x		x
VM Professionele ontwikkeling 4	1	VMVP1SLB4 (O)	Opdrachten (V/O)		x		x

Tweede jaar

Opleiding:	Vastgoed & Makelaardij		Cursusjaar 2012-2013				
Blok 2.1 Makelaardij, blokcoördinator: Anita Bruens			Toetsvorm				
Omschrijving	Sp	ProgRESScode	Omschrijving	periode 1	periode 2	periode 3	periode 4
Makelaardijleer	3	VMVH0MAK1 (S) VMVH0MAK2 (O)	Tentamen (2 sp) Opdracht (1sp, score V/O)		X		X
Bouwkunde Casco	3	VMVH9BWC1 (S) VMVH9BWC2 (O)	Tentamen (2 sp) Mat. Toets (1sp, score V/O)		X		X
Woningfinanciering	2	VMVH0WFG (S)	Tentamen		X		X
Wonen en Recht	2	VMVH0WRT (S)	Tentamen		X		X
Gespreksvaardigheden	1	VMVH2GSV	Training (score V/O)		X		X
Project 1 – Wonen	4	VMVH2PJ1 (O)	Project (4 sp)		X		X

Opleiding:	Vastgoed & Makelaardij		Cursusjaar 2012-2013				
Blok 2.2 Investering, blokcoördinator: Margreet Sommer			Toetsvorm				
Omschrijving	S p	ProgRESScode	Omschrijving	periode 1	periode 2	periode 3	periode 4
Financiële Markten	4	VMVH0FMK1 (S) VMVH0FMK2 (O)	Tentamen (2 sp) Opdracht (2 sp)	X		X	
Bedrijfseconomie	2	VMVH7BEC (S)	Tentamen	X		X	
Waardebepaling BOG	3	VMVH0WBP1 (O) VMVH0WBP2 (O)	Tentamen (2 sp) Opdracht (1 sp, score V/O)	X		X	
Vermogen en Recht	3	VMVH0VMR (S)	Tentamen	X		X	
English for Property Investment	2	VMVH1ENI1 (S) VMVH1ENI2 (O)	Tentamen (1 sp) (V/O) Opdracht (1 sp.)	X		X	
Professionele Ontwikkeling 5	1	VMVH8SLB5 (O)	Opdrachten (score V/O)	X		X	

Opleiding:	Vastgoed & Makelaardij		Cursusjaar 2012-2013				
Blok 2.3 Projectontwikkeling, blokcoördinator: Fedde Harwig			Toetsvorm				
Omschrijving	Sp	ProgRESScode	Omschrijving	periode 1	periode 2	periode 3	periode 4
Projectontwikkeling	3	VMVH1PON (S)	Tentamen (duur 2,5 uur)	x		x	
Conceptontwikkeling	2	VMVH7CCP (O)	Opdracht (score v/o)	x		x	
Overeenkomst en Verbintenisrecht	3	VMVH0OVR (S)	Tentamen	x		x	
Ruimtelijk Ordeningsrecht	3	VMVH8ROR (S)	Tentamen (duur 2,5 uur)	x		x	
Project 2 - Projectontwikkeling	4	VMVH4PRJ2 (O)	Project	x		x	

Opleiding:	Vastgoed & Makelaardij		Cursusjaar 2012-2013				
Blok 2.4 Vastgoedmanagement, blokcoördinator: Henriëtte Meijer			Toetsvorm				
Omschrijving	Sp	ProgRESScode	Omschrijving	periode 1	periode 2	periode 3	periode 4
Vastgoedmanagement	4	VMVH2VGM1 (S) VMVH2VGM2 (O)	Tentamen (2 sp, cijfer ≥ 5,5) Opdracht (2 sp, cijfer ≥ 5,5)		x		x
Marketing	3	VMVH6MKT1 (S)	Tentamen		x		x
Volkshuisvestingrecht	2	VMVH1VHR (S)	Tentamen (duur 2,5 uur)		x		x
Huurrecht	3	VMVH9HRE (S)	Tentamen		x		x
Bedrijfscommunicatie/Nederlands	2	VMVH8BCN (S)	Tentamen		x		x
Sales Essentials	1	VMVH2SES (O)	Training + mondeling		x		x

Derde jaar

Opleiding:	Vastgoed & Makelaardij		Cursusjaar 2012-2013				
Blok 3.3 Internationaal, semestercoördinator: Fedde Harwig			Toetsvorm				
Omschrijving	Sp	ProgRESScode	Omschrijving	periode 1	periode 2	periode 3	periode 4
English for Real Estate Consulting	2	VMVH8AEN (O)	Opdracht (2sp)	X		X	
Cultures and Organizations	3	VMVH2CUO1 (O) VMVH2CUO2 (O)	Mondeling tentamen (2sp) Opdracht (1sp)	X		X	
Business Strategy	3	VMVH1BUS1 (S) VMVH1BUS2 (S)	Tentamen (2 sp) Opdracht (1 sp)	X		X	
Economic Geography	3	VMVH1ECG1 (S) VMVH1ECG2 (O)	Tentamen (2 sp) Opdracht (1 sp cijfer ≥ 5,5)	X		X	
Sales	1	VMVH1SAL (O)	Training Sales 1 (1 sp cijfer ≥ 5,5)	X		X	
Office Concepts	3	VMVH9OFC (S)	Tentamen	X		X	

Opleiding:	Vastgoed & Makelaardij		Cursusjaar 2012-2013				
Blok 3.4 Internationaal, semestercoördinator: Fedde Harwig			Toetsvorm				
Omschrijving	Sp	ProgRESScode	Omschrijving	periode 1	periode 2	periode 3	periode 4
Real Estate Quality	3	VMVH0REQ1 (S) VMVH0REQ2 (O)	Tentamen (2 sp) Opdracht (1 sp, score cijfer)		X		X
Business Case Analysis	2	VMVH1BCA (S)	Tentamen (2 sp cijfer ≥ 5,5) Opdracht (beoordeling in project)		X		X
Language Coaching	1	VMVH1LCO (O)	Opdrachten Engels (1 sp, V/O)		X		X
Consulting Skills	1	VMVH1CNS (O)	Training (1 sp, V/O)		X		X
European Challenge	8	VMVH1ECH (O)	Project (8 sp, cijfer ≥ 5,5)		X		X

Opleiding:	Vastgoed & Makelaardij		Cursusjaar 2012-2013				
Blok 3.1 Onderzoek, blokcoördinator: Wilma Wolf			Toetsvorm				
Omschrijving	Sp	ProgRESScode	Omschrijving	periode 1	periode 2	periode 3	periode 4
Methoden en Technieken	4	VMVH2MET1 (S) VMVH2MET2 (O)	Tentamen (3 sp) SPSS Practicum (1 sp, score V/O)			X	X
English for Estate Agents	2	VMVH0EEA (O)	Opdracht/Practicum			X	X
Beleidscommunicatie Nederlands	3	VMVH5BLN1 (O) VMVH5BLN2 (O)	Opdracht (2 sp) Opdracht (1 sp)			X	X
Onderzoeksproject	6	VMVH6ONZ1 (O) VMVH6ONZ2 (O)	Onderzoeksplan 2 sp cijfer ≥ 5,5, Onderzoeksrapport (4 sp cijfer ≥ 5,5)			X	X

Opleiding:	Vastgoed & Makelaardij		Cursusjaar 2012-2013				
Blok 3.2 Oriënterende stage, stagecoördinator: Pien Slagmolen			Toetsvorm				
Omschrijving	Sp	ProgRESScode	Omschrijving	periode 1	periode 2	periode 3	periode 4
Oriënterende stage	14	VMVH0STG1	Stage		x	X	x
SLB Loopbaanoriëntatie	1	VMVH0SLB 6	Opdrachten (score V/O)		x	X	x

Vierde jaar

Opleiding:		Vastgoed & Makelaardij	Cursusjaar 2012-2013				
Specialisatie 4.1/2 Vastgoed Financier en Beleggen, coördinator: Erik Schutte							
Omschrijving	Sp	ProgRESScode	Omschrijving	periode 1	periode 2	periode 3	periode 4
Corporate Real Estate Management	3	VMVH2CRE (S)	Tentamen	x		x	
Taxeren	3	VMVH2TAX (O)	Opdracht	x		x	
Gebiedsontwikkeling	3	VMVH2GEB (S)	Tentamen	x		x	
Beleggingswereld	3	VMVH2BEL (S)	Tentamen	x		x	
Vastgoedethiek	3	VMVH2VGE (S)	Tentamen		x		x
Beleggen Onroerend Goed	3	VMVH2BOG (S)	Tentamen		x		x
Financier en Onroerend Goed	3	VMVH2FOG (S)	Tentamen		x		x
Project Beleggen	7	VMVH2PRB (O)	Project	x	x	x	x
Assessment	2	VMVH2ASN (O)	Assessment		x		x

Opleiding:	Vastgoed & Makelaardij		Cursusjaar 2012-2013				
Specialisatie 4.1/2 CREM, coördinator: Jan Gerard Hoendervanger							
Omschrijving	Sp	ProgRESScode	Omschrijving	Periode 1	periode 2	periode 3	periode 4
Corporate Real Estate Management	3	VMVH2CRE (S)	Tentamen	x		x	
Beleggingswereld	3	VMVH2BEL(S)	Tentamen	x		x	
Taxeren	3	VMVH2TAX (O)	Opdracht	x		x	
Gebiedsontwikkeling	3	VMVH2GEB (S)	Tentamen	x		x	
Vastgoedethiek	3	VMVH2VGE (S)	Tentamen		x		x
Facility Management	3	VMVH2FMG (S)	Tentamen		x		x
Omgevingspsychologie	3	VMVH2OGP (S)	Tentamen		x		x
Project CREM	7	VMVH2PRC (O)	Project	x	x	x	x
Assessment	2	VMVH2ASN (O)	Assessment		x		x

Opleiding:	Vastgoed & Makelaardij		Cursusjaar 2012-2013				
Specialisatie 4.1/2 Gebiedsontwikkeling, coördinator: Inge Mook			Toetsvorm				
Omschrijving	Sp	ProgRESScode	Omschrijving	periode 1	periode 2	periode 3	periode 4
Gebiedsontwikkeling	3	VMVH2GEB (S)	Tentamen	x		x	
Taxeren	3	VMVH2TAX (O)	Opdracht	x		x	
Corporate Real Estate Management	3	VMVH2CRE (S)	Tentamen	x		x	
Beleggingswereld	3	VMVH2BEL (S)	Tentamen	x		x	
Vastgoedethiek	3	VMVH2VGE (S)	Tentamen		x		x
Planologie	3	VMVH2PLA (S)	Tentamen		x		x
Urban Development Law	3	VMVH2UDL1 (S) VMVH2UDL2 (S)	Tentamen (2 sp) Tentamen (1 sp)		x		x
Project Gebiedsontwikkeling	7	VMVH2PRG (O)	Project	x	x	x	x
Assessment	2	VMVH2ASN (O)	Assessment		x		x

Opleiding:	Vastgoed & Makelaardij		Cursusjaar 2012-2013				
Specialisatie 4.1/2 Value for Money, coördinator: Pien Slagmolen			Toetsvorm				
Omschrijving	Sp	ProgRESScode	Omschrijving	periode 1	periode 2	periode 3	periode 4
Corporate Real Estate Management	3	VMVH2CRE (S)	Tentamen	x		x	
Gebiedsontwikkeling	3	VMVH2GEB (S)	Tentamen	x		x	
Taxeren	3	VMVH2TAX (O)	Opdracht	x		x	
Beleggingswereld	3	VMVH2BEL (S)	Tentamen	x		x	
Vastgoedethiek	3	VMVH2VGE (S)	Tentamen		x		x
Commercieel Vastgoedbemiddeling	3	VMVH2CVB (O)	Opdracht		x		x
Marketing en Social Media	3	VMVH2MSM	Tentamen		x		x
Project Value for Money	7	VMVH2PRW1 (O) VMVH2PRW2 (S)	Project (6EC) Tentamen (1EC)	x	x	x	x
Assessment	2	VMVH2ASN (O)	Assessment		x		x

Opleiding:	Vastgoed & Makelaardij		Cursusjaar 2012-2013				
Blok 4.3/4 Participerende stage, stagecoördinator: Pien Slagmolen			Toetsvorm				
Omschrijving	Sp	ProgRESScode	Omschrijving	periode 1	periode 2	periode 3	periode 4
Participerende Stage	14	VMVH1STG2 (O)	Stage	x	x	x	x
Afstudeeropdracht	15	VMVH1ASO (O)	AO	x	x	x	x
Professionele ontwikkeling 7	1	VMVH8SLB7 (O)	Opdrachten	x	x	x	x

Bijlage 3: Deskundigheden leden visitatiepanel en secretaris

De heer prof.dr. P. van Gool FRICS, voorzitter

De heer Van Gool is ingezet vanwege zijn domeindeskundigheid op het gebied van vastgoedeconomie en vanwege zijn inzicht in de internationale ontwikkelingen in dit werkveld; onder andere regelmatig als spreker op buitenlandse congressen. Bovendien heeft de heer Van Gool ruim 35 jaar onderwijservaring op reguliere basis bij de Universiteit van Amsterdam en Amsterdam School of Real Estate (ASRE) en geeft daarnaast gastcolleges bij de Universiteit van Antwerpen; Technische Universiteit van Berlijn; Universiteit New York; SPO (Stichting Pensioen Opleidingen); NVM; Saxion Hogeschool Enschede en Erasmus Universiteit in Rotterdam. De heer Van Gool heeft te maken gehad met accreditaties van de faculteit FEB bij de Universiteit van Amsterdam en van die van de ASRE, evenals die van de ASRE bij de (Britse) RICS organisatie. Voor deze visitatie heeft de heer Van Gool onze handleiding voor panelleden ontvangen en in een voorbereidende vergadering is hij aanvullend geïnstrueerd over het proces van visitatie en accreditatie in het hoger onderwijs en over de werkwijze van NQA.

Opleiding:

2003 – 2004	Interne MBA opleiding van SPF Beheer bij het IBO
1995 – 1997	Opleiding tot makelaar NVM/SOM
1987	Promotie tot doctor in de economische wetenschappen
1983	Banking & Financial Management Summer School van de City University Business School in Londen
1978	Doctoraalexamen economie aan de Vrije Universiteit
1967 – 1972	HBS-B

Werkervaring:

2003 – heden	Professor Real Estate Economics Finance Department, Amsterdam Business School, Universiteit van Amsterdam, en Amsterdam School of Real Estate
1998 – heden	Managing Director Real Estate (Hoofd onroerend goed / adjunct-directeur vermogensbeheer) SPF Beheer bv (Dutch Railways Pension Fund and the Pension Fund for the Public Transport in the Netherlands)
1988 – 2003	Assistant Professor and Fellow SBV (voorloper van Amsterdam School of Real Estate)
1996 – 1998	Associate director and Head development and acquisition Woningstichting Onze Woning and the public housing company Volkshuisvestinggroep Woonbron / Maasoevers in Rotterdam
1993 – 1996	Financieel Directeur Woningbouwvereniging Dr. Schaepman in Amsterdam en Woningstichting MGE in Rotterdam
1988 – 1993	Head Investor Relations and Economic Research Wereldhave NV
1979 – 1988	De Nederlandsche Bank NV
1979 – 1983	Head Capital Markets
1983 – 1987	Head Public Finance Section
1987 – 1988	Senior Economist International Affairs
1978 – 1979	Officier 300 Squadron Light Airplanes
1976 – 1977	Onderzoeker Banque Jordaan en Banque de Neuflyze, Schlumberger, Mallet in Parijs

Overig:

2012 – heden	Bestuurslid Vastgoedbeleggingsdatabase Stichting StiVad
2010	Benoeming tot Fellow van de Royal Institute of Chartered Surveyors (RICS)

- 2004 – heden Lid beleggingscommissie pensioenfonds PNO Media
- 2003 – heden Member education committee Royal Institute of Chartered Surveyors (RICS)
- 2003 Benoeming tot hoogleraar aan de UvA
- 2003 – heden Voorzitter examencommissie Amsterdam School of Real Estate (ASRE)
- 2003 – heden Lid van de Raad van commissarissen Woningstichting Bo-Ex - Utrecht
- 2003 – heden Voorzitter beleggingscommissie NV Stedenfonds – Amsterdam
- 1995 – heden Bestuurslid (penningmeester) van de stichting Blinden Penning en de stichting Werkverschaffing voor hulpbehoevende blinden

Publicaties (2012, meer op aanvraag):

- Gool, P. van, P. Jager, M. Theebe en R. M. Weisz (2012). Onroerend goed als belegging, (geheel herziene) 5e druk, Noordhoff-uitgevers.
- Gool, P. van, en P. Jager (2012). Beleggers slaan handen ineen, PropertyNL Magazine, nr. 10, June, p. 40 - 43.

Bijdragen aan wetenschappelijke conferenties, workshops en seminars in 2012:

- Gool, P. van (2012). Spreker op congres Verkoop corporatiewoningen, “Actualiteiten verkoop corporatiewoningen”, January 19.
- Gool, P. van (2012). Spreker op congres MIPIM. “Recent developments in Dutch real estate markets”, Cannes, March 6.
- Gool, P. van (2012). Spreker en dagvoorzitter op 13^e jaarcongres Stationslocaties, “Integrale aanpak van stationslocaties biedt meerwaarde”, Rotterdam, May 24.
- Gool, P. van (2012). Spreker op Nationaal Taxatiecongres 2012. “Zit er lucht in huidige vastgoedwaarden?”, Amsterdam, June 6.
- Gool, P. van (2012). Lecturer ERES conference. “On safari in Dutch real estate markets”, Edinburgh, Scotland, June 15.
- Gool, P. van (2012). Spreker op congres Financieel beleid voor Woningcorporaties. “Wat mag u wel en niet van een pensioenfonds verwachten?”, Utrecht, September 20.
- Gool, P. van (2012). Spreker op 12e Nationaal symposium Woningcorporaties: “Nieuwe investeringruimte door samenwerking met een pensioenfonds”, October 10, Nieuwegein.
- Gool, P. van (2012). Spreker en dagvoorzitter op congres Financiële sturing bij woningcorporaties, “Inleiding; hoe corporaties te sturen?”, Utrecht, December 19.

Prijzen en nominaties in 2012:

- Gool, P. van (2012). VOGON / Property NL: 2e prijs voor als best beoordeelde vastgoedpublicatie voor artikel “Waarde structureel leegstaande kantoren”, verschenen in Real Estate Research Quarterly, December 2011.
- Gool, P. van (2012). Genomineerd als vastgoedman van het jaar door het magazine Vastgoedmarkt.

Mevrouw drs. M. van Est

Mevrouw Van Est is ingezet vanwege haar onderwijsdeskundigheid op hbo-niveau op verschillende gebieden. Mevrouw Van Est is sinds 2012 directeur Fontys Sporthogeschool; daarvoor was zij directeur Fontys Hogeschool Management Economie en Recht. Voor deze visitatie heeft mevrouw Van Est onze handleiding voor panelleden ontvangen en in een voorbereidende vergadering is zij aanvullend geïnstrueerd over het proces van visitatie en accreditatie in het hoger onderwijs en over de werkwijze van NQA.

Opleiding:

- 1992 – 1993 Onderwijsbevoegdheid Katholieke Leergangen te Tilburg
1986 – 1992 Economie Katholieke Universiteit Brabant; met lof afgestudeerd
Afstudeervak: Geld-, krediet- en bankwezen
1984 – 1986 VWO Elzendaalcollege te Boxmeer
1979 – 1984 HAVO Elzendaalcollege te Boxmeer

Werkervaring:

- 2012 – heden Directeur Fontys Sporthogeschool Eindhoven; opleidingen:
· Bachelor Lichamelijke Opvoeding
· Bachelor Sport en Bewegingseducatie
· Master of Sports
Andere taken:
· Stuurgroep Fontys in Sports
· Stuurgroep Sport en Technology
· Stuurgroep Feid (eindhoven introductie)
· Stuurgroep Multidisciplinair Zorg en Innovatiecentrum
· Programma management team DLWO (digitale leeromgeving)
2008 – 2012 Directeur Fontys Hogeschool Management Economie en Recht; opleidingen:
· Bedrijfskunde MER
· Financial Services Management
· Vastgoed & Makelaardij
2005 – 2008 Afdelingsmanager Studentenvoorziening Fontys Facilitair Bedrijf
2003 – 2005 Adjunct-directeur Fontys Hogeschool Pedagogiek
2001 – 2003 Lid Managementteam Fontys Hogeschool Financieel Management
1999 – 2001 Afdelingsmanager propedeuse Faculteit Economie
1992 – 1999 Hogeschooldocent Algemene Economie bij Fontys Hogescholen HEAO
1990 – 1992 Student-assistent bij de Sectie Algemene Economie

Bestuurlijke ervaring:

- 2008 – heden Bestuurslid landelijk overleg bedrijfskunde MER
2004 – 2007 Lid GMR Skipov te Veghel
2003 – 2007 Lid MR Basisschool Bernadette te Veghel
2005 – 2007 Lid Raad van Advies Pendragon te Tilburg (studentensport)
2003 Adviseur bij studiedagen Centrale Medezeggenschapsraad en Personeelsfractie
Facilitair Bedrijf
2001 – 2002 Voorzitter Centrale Medezeggenschapsraad Fontys Hogescholen
2000 – 2002 Personeelslid Commissie financiën Fontys Hogescholen
1998 – 2001 Personeelslid Centrale Medezeggenschapsraad Fontys Hogescholen
1997– 1998 Personeelslid Faculteitsraad Economie Fontys Hogescholen
1990 – 1992 Studentlid Faculteitsraad Economie KUB; Voorzitter Studentenfractie

Cursussen/congressen:

- 2009 Leidinggeven aan Professionals
2008 – maart Higher Education User Group (HEUG) – Peoplesoft/Oracle Las Vegas-USA.
2007 – mei Student Informatie Systemen (SIS) - Conferentie
2007 – maart Higher Education User Group (HEUG) – Peoplesoft/Oracle Orlando-USA.
2007 – januari Training pilot Verzuim; meer verantwoordelijkheid bij de leidinggevende
2006 Training contracterings- en beoordelingsgesprekken

2005	Talent Ontwikkel Programma -2 Fontys Hogescholen
2005	Training gespreksvoering competentie-ontwikkeling
2004	Masterclass HBO raad
2003	Talent Ontwikkel Programma -1 Fontys Hogescholen
2001	Workshop Balanced Scorecard in het onderwijs (NSC)
1999	Cursus projectmatig werken (GTP)

De heer drs. A.H. Grashof

De heer Grashof is ingezet vanwege zijn werkvelddeskundigheid op het gebied van vastgoed / real estate. Als visitator Raeflex heeft hij auditdeskundigheid bij woningcorporaties opgedaan. Voor deze visitatie heeft de heer Grashof onze handleiding voor panelleden ontvangen en in een voorbereidende vergadering is hij aanvullend geïnstrueerd over het proces van visitatie en accreditatie in het hoger onderwijs en over de werkwijze van NQA.

Opleiding:

2009 – 2010	Hooglerarenreeks Psychologie voor managers – Focus/Nijenrode
1995 – 1997	Nederlandse Opleiding Vastgoedmanagement (NOVAM)
1986 – 1991	Doctoraal Bestuurs- en Beleidswetenschappen (RU Nijmegen)
1988	Opleiding Tutor Probleemgestuurd Onderwijs (IOWO)
1985 – 1986	Propedeuse Politicologie (RU Nijmegen)
1983 – 1985	vwo - H.S.G. “De Bouwmeester” Haaksbergen
1978 – 1983	havo - H.S.G. “De Bouwmeester” Haaksbergen

Werkervaring:

2012 – heden	Gastdocent ESAA Erasmus Executive Program Finance en Risk management voor woningcorporaties
2008 – heden	Vennoot, Senior adviseur Woonlab BV
2007 – heden	Visitator Raeflex
2005 – 2008	Vennoot, Senior adviseur KOCK BV
2001 – 2004	Senior consultant en Interim manager Quintis BV
1998 – 2001	Accountmanager belangenbehartiging en projectleider brancheorganisatie
1997 – 1998	Projectleider bedrijfsintegratie Woningstichting Mitros Utrecht Adjunct-portfoliomanager Mitros Wonen.
1995 – 1997	Lid directieteam Woningbouwvereniging Nieuwegein, verantwoordelijk voor woonbeleid en strategisch voorraadbeleid.
1993 – 1995	Waarnemend hoofd afdeling Verhuur – bewonerszaken. Beleidsmedewerker Woningbouwvereniging Onze Woning Nieuwegein. Administrateur voor een aantal VvE's.
1991 – 1993	Wetenschappelijk medewerker Bestuurskunde ministerie VROM, directoraat generaal volkshuisvesting, waaronder voorbereiding implementatie BBSH, BWS en BLS.

Overig:

2012 – heden	Gastdocent Executive programma ESAA Finance & Risk Management voor woningcorporaties, onderdeel van de Erasmus universiteit
2010 – heden	Lid OoA

De heer B. Ederveen

De heer Ederveen is ingezet als studentlid. Hij volgt de opleiding Vastgoed & Makelaardij aan Fontys Hogescholen. Hij is bestuurslid van de studievereniging Foreas, Fontys Real Estate Association. De heer Ederveen is representatief voor de primaire doelgroep van de opleiding en beschikt over studentgebonden deskundigheden met betrekking tot de studielast, de onderwijsaanpak, de voorzieningen en de kwaliteitszorg bij opleidingen in het domein. Voor deze visitatie is de heer Ederveen aanvullend individueel geïnstrueerd over het proces van visitatie en accreditatie in het hoger onderwijs en over de werkwijze van NQA.

Opleiding:

2010 – heden Vastgoed & Makelaardij - Fontys hogescholen te Eindhoven
2007 – 2010 Juridisch medewerker zakelijke dienstverlening - Leeuwenborgh opleidingen te Sittard
2003 – 2007 Mavo - Sintermeertencollege te Heerlen

Werkervaring:

2012 – heden Privé chauffeur - Aethon personeelsservice
2012 – 2013 Stagiair Vastgoedmanagement - Q-Park Nederland te Maastricht
2009 – 2010 Griffier - Rechtbank Maastricht, sector Kanton te Heerlen
2008 – heden Security/service medewerker - Roda JC te Kerkrade
2007 – heden Allround medewerker - Automobielfabriek Ford Jos Bogman te Kerkrade

Overig:

2011 – heden Bestuurslid - Studievereniging Foreas (Fontys Real Estate Association)

De heer drs. J.G. Betkó

De heer Betkó is ingezet als NQA-auditor. Als bestuurslid van de Landelijke Studenten Vakbond (LSVb) heeft hij ervaring opgedaan met verschillende aspecten van hogeronderwijsbeleid, waaronder bekostiging, accreditatie, medezeggenschap, studiekeuze en excellentie. Hij is in die hoedanigheid betrokken geweest bij de totstandkoming van het nieuwe accreditatiestelsel. In de beoordelingscommissie “Studiekeuzegesprekken – wat werkt?” heeft hij een subsidie van OCW helpen verdelen onder hogescholen en universiteiten die willen experimenteren met studiekeuzegesprekken. De heer Betkó is ingewerkt in de werkwijze van NQA en heeft ervaring met meerdere visitaties, van bestaande en nieuwe opleidingen, in het hbo en in het wo, en op bachelor- en op masterniveau. In 2010 en 2012 heeft hij deelgenomen aan de training van de NVAO en hij is gecertificeerd secretaris.

Opleiding

1999 – 2007 Geschiedenis, Radboud Universiteit

Werkervaring

2009 – heden Netherlands Quality Agency: auditor
2008 – 2009 Lid beoordelingscommissies “studiekeuzegesprekken – wat werkt?” (onder begeleiding van SURF)
2007 – 2009 Landelijke Studenten Vakbond: bestuurslid

Publicaties

- 2010 Betkó, Swart, Westerveld e.a., *WHWatisdat?! - Een handleiding voor de Wet op hoger onderwijs voor studenten en medezeggenschappers*, Nijmegen, 2010.
- 2012 Betkó, Westerveld, *Bekostiging op basis van accreditatieoordelen - een beschouwing vanuit de accreditatiepraktijk*, <http://www.scienceguide.nl/201201/perverse-prikkels-retoriek-of-realiteit.aspx>

Bijlage 4: Bezoekprogramma

Maandag 8 juli, dag 1 - lokaal F2.03.

Tijdstip	Programmaonderdeel	Deelnemers
12.30 – 13.30	Lunch en kennismaking	Panel
13.30 – 18.30	Materiaalbestudering: - Studiemateriaal - Studentmateriaal - Alle door NQA geselecteerde scripties Spreekuur en rondleiding (± ½ uur, 13.30 tot 14.00 uur)	Panel

Dinsdag 9 juli, dag 2 - ontvangstruimte: F2.02

08.30 – 09.15 uur	Blok Inhoud I: afstuderen	Wilma Wolf MEd. (hogeschooldocent onderzoek), Ir Pien Slagmolen, (hogeschooldocent praktijk) Léon van Rijn (docent), Drs Agnes Trooster (docent) Externe begeleiders: Ir Justin Dol (Faber), Drs Hermien Kerperien (Bugelhajema), Gerke Mazier (Grontmij) WAC-lid: Ing. Ellen van der Kley (Hofbeek Bedrijfsmakelaardij)	
09.30 – 10.15 uur	Blok Inhoud II: afstudeerfase	Bart Kranenburg, Ricardo Eleveld (afstudeerders), Sanne van Dijk BBA, Jelte Lautenbach BBA, (auteurs geselecteerde AO's) Mr Carlijn Lieberom BBA, Sinta Tigelaar BBA, Sjoerd Knol BBA (alumni)	
10.30 – 11.15 uur	Blok Inhoud III: propedeuse en hoofdfase	Linda van Stee, Jorick Domhof, Emiel Weide (eerstejaars) Mireille Buitenkamp, Kiki Ongering, Marjan Schuitema (tweedejaars) Vincent Veenbrink, Kristan Kerckamp (derdejaars) Janneke Agricola (vierdejaars)	
11.30 – 12.15 uur	Gesprek met docenten	Ir Hieke van de Kloet (examencommissie), Drs Alies Gelling (docent), Drs Fedde Harwig (internationaal semester), Henriette Meijer BBA (docent), Mr Drs Dirk Kootstra (docent/onderzoeker), Ing. Inge Mook	

		(docent), Drs Margreet Sommer (docent), Drs Tom Kuipers (docent)	
12.15 – 13.15 uur	Lunchpauze + overleg / extra bestuderen materiaal	Dhr. prof. dr. P. van Gool FRICS (voorzitter), mw. Drs .M. van Est (lid), dhr. drs. A.H. Grashof (lid), dhr. B. Ederveen (studentlid), Dhr. J.G. Bétko (secretaris)	
13.15 – 14.00 uur	1 ^e gesprek met opleidingsmanagement	Drs Rob van Linschoten,(MT) Anke Carter Msc.BA, (MT) Ir J.G. Hoendervanger (hogeschooldocent/onderzoeker), Erik Schutte (docent), Drs Liesbeth Jorritsma, Dr Ir Sabine Meier (kenniscentrum NoorderRuimte)	
14.15 – 15.00 uur	Blok Borging	Mr Drs Frea Möller,(voorzitter examencommissie) Mr Anita Bruens,(examencommissie) Drs.Mariëlle Bovenhoff,(toetscommissie) Mr Bert van der Veen (toetscommissie), Mr Wabbe de Vries,(opleidingscommissie) Erik Schutte,(LPC) Ir. J.G. Hoendervanger (LPC)	
15.15 – 15.45 uur	Bijzonder kenmerk Duurzaamheid	Anke Carter Msc.BA (MT), Mr Drs Dirk Kootstra ,(docent/onderzoeker) Drs Joke Terlaak Poot (docent/onderzoeker), Jacob Boezerooij BBA (docent), Ing. Inge Mook(docent)	
15.45 – 16.45 uur	Beoordelingsoverleg Panel	Dhr. prof. dr. P. van Gool FRICS (voorzitter), mw. Drs .M. van Est (lid), dhr. drs. A.H. Grashof (lid), dhr. B. Ederveen (studentlid), Dhr. J.G. Bétko (secretaris)	
16.45 – 17.30 uur	2 ^e gesprek opleidingsmanagement, inclusief afronding	Drs Rob van Linschoten, (MT) Anke Carter Msc.BA,(MT) Ir.Jan Gerard Hoendervanger (hogeschooldocent/onderzoeker), Erik Schutte'(LPC)	

Bijlage 5: Bestudeerde documenten

Samenwerkingsafspraken/contracten
Voorbeelden van verslagen van relevante commissies (Opleidingscommissie, toetscommissie, examencommissie, MT-overleggen, teamoverleggen, WAC, SMR)
incl. samenstelling commissies
incl. jaarverslag examencommissie
Jaarverslag examencommissie (afgelopen 2 jaar)
School Strategisch Plan (SSP)
Opleidings-/teamjaarplannen Het fundament
Schooljaarplan (SJP) incl. begroting, meest actuele jaarplan en vorige jaarplan
Meerjarenplan en jaarplan onderzoek (lectoraten, kenniscentra)
Kwaliteitszorgplan
Jaarplan KZ V&M
Overige relevante beleidsplannen (<i>ten aanzien van specifieke thema's binnen de opleiding/School, bijv. internationalisering, indien van toepassing</i>)
Meerjarenpersoneelsplan (MPP)
Overzicht gastdocenten met kwalificaties (<i>indien relevant en van toepassing</i>)
Scholingsplan / deskundigheidsbevorderingsplan / kennismatrix
Investeringsplan / voorzieningenplan (<i>indien van toepassing</i>)
Onderwijsvisie
Verankering van onderzoek-(svaardigheden) in het onderwijs
Domeinprofiel / beroepsprofiel / opleidingsprofiel (<i>internationaal profiel indien van toepassing</i>)
Studiegids, met daarin in ieder geval:
· Curriculumoverzicht + competentiematrix

· Inhoudsbeschrijving (op hoofdlijnen) van de programmaonderdelen (met einkwalificaties, leerdoelen, werkvormen, wijze van toetsing, voorgeschreven verplichte en aanbevolen literatuur, docent en ECTS).studiepuntentabel
· Onderwijs- en examenregeling (OER) + studentenstatuut
Toetsbeleid en/of toetsplan + mandaat
SLB-beleid / SLB-plan / SLB-handleiding
Handleidingen stage en afstuderen incl. beoordelingsformulieren/-criteria
Voorbeelden van studieboeken, readers, handboeken
Voorbeeld van een of twee opleidingsspecifieke onderwijsblokken (<i>via Blackboardtoegang</i>), honoursprogramma's, specialisaties en minoren
Managementovereenkomst CvB - dean
Managementrapportages (minimaal 3), incl. analyse door de opleiding
Samenvatting van en analyse en verbetermaatregelen n.a.v. recente evaluatieresultaten en relevante managementinformatie (<i>indien beschikbaar</i>), zoals:
· Blok-, stage- en afstudeerevaluatie
· Studenttevredenheidsonderzoek (NSE)
· HBO-monitor, aansluitingsonderzoek
· Medewerkerstevredenheidsonderzoek
· Keuzegids, Elsevier
· Werkveldonderzoek / alumni-onderzoek
specialisaties
Vorig visitatierapport en eindrapport NQA + NVAO
Stand-van-zakennotitie n.a.v. vorige visitatie
Instellingstoets kwaliteitszorg
Rendementsoverzichten
Overzicht ingezet personeel (met naam, functie, omvang aanstelling, graad en deskundigheid).
Overzicht van alle afstudeerwerken uit de laatste 2 jaar (of portfolio's/werkstukken waaruit het door de student bereikte eindniveau kan worden afgeleid) met studentnaam, studentnummer, titel afstuderen, evt. stagebedrijf, beoordeling
Enkele afstudeerwerken met ingevulde beoordelingsformulieren
Door visitatiecommissie bepaalde set van 15 afstudeerwerken uit het overzicht van alle afstudeerwerken uit de laatste 2 jaar

Voorbeelden van tentamenopgaven met beoordelingsformulieren/-criteria
Voorbeelden van stages, portfolio's, assessments incl. ingevulde beoordelingsformulieren/-criteria
FEZ-schoolboekje
HBO raad Vreemde ogen dwingen. Eindrapport Commissie Externe Validering
Zelfevaluatie Kenniscentrum Noorderruimte
Onderwijskaders HG Groningen
NQA protocol, eisen waaraan visitatie moet voldoen
Visitatie en zelfevaluatie kenniscentrum Noorderruimte
Resultaten professionele ontwikkeling

Bijlage 6: Overzicht bestudeerde afstudeerwerken

Hieronder een overzicht van de studenten van wie het panel de afstudeerwerken heeft bestudeerd. Conform de regels van de NVAO zijn alleen de studentnummers opgenomen.

2011-2012

- 307472
- 330424
- 304439
- 309041
- 298925
- 318288
- 281868
- 304115
- 305042

2012-2013

- 271858
- 314310
- 317937
- 303170
- 334448
- 281497

Bijlage 7: Verklaring van volledigheid en correctheid

Netherlands Quality Agency

Verklaring van volledigheid en correctheid van de informatie

Betreffende de visitatie van de opleiding:

Vastgoed en Makelaardij (inclusief bijzonder kenmerk 'duurzaamheid')

Instelling: Hanzehogeschool Groningen

Visitatie datum: 8 en 9 juli 2013

Ondergetekende: . . . *Drs. R. J. van Luischoten*

vertegenwoordigend het management van de genoemde opleiding,

in de functie van: . *Deon*

verklaart hierbij dat alle informatie ten behoeve van de visitatie van de genoemde opleiding in volledigheid en correctheid ter beschikking wordt gesteld, *waaronder informatie over alternatieve afstudeerroutes die momenteel en/of gedurende de afgelopen 6 jaar (hebben) bestaan*, zodat het visitatiepanel tot een op juiste feiten gebaseerde oordeelsvorming kan komen.

Handtekening:

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'R. J. van Luischoten', written over a horizontal line.

Datum: *21-6-2013*